

תּוֹשַׁע
ELUL
TIŠRI
רוֹשׁ חֹדֶשׁ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Synagoga v Nové Cerekvi.

Obřadní síň v Radouňi.

Synagoga v Jičíně.

Hřbitov v Čížkovicích.

K článku o stavu židovských památek v České republice (str. 12–13). Foto Jiří Daniček.

TRYZNA KEVER AVOT

■ Zářijová tryzna v Terezíně na památku našich blízkých zavražděných během šoa se koná v neděli 9. září od 10 hodin. Dopravu zajišťuje rabinát. Sraz je v 8.15 před budovou ŽOP, Maiselova 18. Více informací u slečny Alžběty Novákové na telefonním čísle 224 800 849. *Rabinát ŽOP*

EVROPSKÝ DEN ŽIDOVSKÉ KULTURY

■ V rámci letošního Evropského dne židovské kultury se v řadě židovských obcí a v některých městech uskuteční v září kulturní akce a programy:

ŽO Děčín: Zdejší obec organizuje dne **1. září** den otevřených dveří v děčínské synagoze (prohlídka s průvodcem, ochutnávka židovských jídel, poslech židovské hudby). **2. září** pak proběhne slavnostní večer ke 100. výročí založení synagogy (viz str. 21).

ŽO Liberec: 2. 9. v 15.00 bude v liberecké synagoze představena kniha Isy Engelmannové *Židé v Liberci, k dějinám židovského obyvatelstva města pod Ještědem*. Úvodní slovo pronese RNDr. Michal Hron (přednosta obce). Vystoupí judaista Achab Haidler a hosté.

ŽO Teplice: Obec organizuje ve dnech **6. až 9. září** 5. ročník Dnů židovské kuchyně v Hotelu Prince de Ligne.

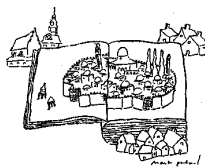
Hořice: Město Hořice, Městské muzeum Hořice, Církev československá husitská a ŽM v Praze pořádají **1. září** od 14.00 v synagoze ekumenickou bohoslužbu. Od 15 hodin následuje koncert skupiny Rebelcanto: *Židovské a serafínské písně*. **2. září** ve 14 hodin bude slavnostně zahájena výstava Historie Židů v Čechách a na Moravě, Židovské tradice a zvyky v Městském muzeu. Mgr. Terezie Dubinová pronese přednášku *Moudrost biblických příběhů*. (Výstava v muzeu potrvá do 30. září a bude přístupná denně mimo pondělí od 9 do 12 a od 13 do 17 hodin.) Od 15 do 17 hodin bude zpřístupněna synagoga a židovský hřbitov. **Jičín:** Občanské sdružení Baševi v Jičíně chystá **2. 9.** od 17.00 kulturní program v jičínské synagoze.

ŽO Praha: 2. 9. od 10.00 do 17.00 bude zdarma přístupná Jeruzalémská synagoga na Novém Městě, pro zájemce s prohlídkou v českém jazyce (od 13, 14, 15 a 16 hodin). Návštěvníci zde kromě zajímavého interiéru mohou vidět výstavu starých židovských pohlednic z let 1883–1940.

Bejt Praha: Dne 2. 9. organizuje projekci filmu Romana Polanského *Pianista*, a to od 16.00 v kině Lucerna (vstupné 60 Kč). Úvodní slovo JUDr. Tomáš Kraus.

Za podpory Židovského muzea v Praze, pod záštitou pražského primátora zve Bejt Praha **5. září** na slavnostní předpremiéru filmu *Poslední vlak*. Účinkují: J. Kukura, N. Divišková, G. Burkhard ad. Program začíná v 19.00 ve Španělské synagoze. Před promítáním proběhne Bejt café s Jurajem Kukurou (moderátor Peter Gyori). Úvodní slovo: MUDr. Pavel Bém a vrchní zemský rabin Karol Efraim Sidon. Vstupenky na Bejt café

AKTUALITY

a film nutno rezervovat na e-mailové adrese info@bejt-praha.cz.

Židovské muzeum Praha:

■ ŽMP zve návštěvníky, aby si **2. 9.** od 10 do 13 hod. zdarma prohlédli židovský hřbitov ve Fibichově ulici v Praze 3 na Žižkově.

LAUDEROVY ŠKOLY – 10 LET TRVÁNÍ

■ V září si připomínáme deset let trvání Lauderových škol v Praze. Prvníáčci, kteří nastoupili do školy v září 1997, úspěšně ukončili roku 2007 první ročník gymnázia. U příležitosti výročí se dne **3. září** koná v prostorách školy po celý den oslava, na niž jsou zváni bývalí žáci, studenti a rodiče. Přijďte, rádi vás uvidíme! *Vedení LŠ*

NADAČNÍ FOND OBĚTEM HOLOCAUSTU

■ NFOH vyhlašuje výběrové řízení na podporu projektů v následujících programech:

Péče – program podpory projektů sociálně zdravotní péče se zvláštním zřetelem k potřebám těch, kteří přežili holocaust.

Připomínka – program podpory projektů sloužících k důstojné připomínce obětí holocaustu a vzdělávání o holocaustu.

Budoucnost – program podpory projektů vzdělávacích aktivit v oblasti judaismu.

Obnova – program podpory projektů rekonstrukce, obnovy a zachování židovských památek.

Uzávěrka pro žádosti je **19. září 2007**. Další informace získáte u koordinátorek programů. Pro programy Péče, Připomínka a Budoucnost kontaktujte A. Fictumovou, e-mail: fictumova@fondholocaust.cz, tel.: 224 261 573, <http://www.fondholocaust.cz>, pro program Obnova M. Malou, e-mail: mala@fondholocaust.cz, tel.: 224 261 615, <http://www.fondholocaust.cz>. *M. Malá*

IZRAEL VRACÍ MAJETEK

■ Jak jsme uvedli v červencovém Rch, izraelská média publikovala na internetu seznam osob zavražděných v době šoa, které měly majetek v Izraeli. Jedná se zhruba o tři tisíce bankovních kont a 500 dalších položek. Z bývalého Československa je to několik desítek osob. Na základě zveřejněného seznamu se budou moci rodinní příslušníci obětí o majetku dozvědět a vyplnit žádost o jeho

navrácení. Týká se to i majetku dosud v seznamu nezveřejněném. Seznamy a formuláře jsou k dispozici v hebrejštině a angličtině viz: <http://www.hashava.org.il/eng/>. Formulář je potřeba vyplnit v angličtině. Izraelská společnost doporučuje je vyplnit v nastaveném programu a odeslat ke zpracování. Pokud žadatel nemá přístup k internetu, je ŽOP připravena pomoci. Obrátte se, prosím, na paní Evu Fantovou, Jáchymova 3, 2. patro, Praha 1, tel. 226 235 051, a to v pondělí, středu a pátek vždy od 10.00–12.00. *tk*

OTEVŘENÝ DOPIS SPARTĚ

Vážený pane Křetínský, obrácíme se na Vás jako představitele fotbalového klubu AC Sparta Praha se stížností na opakovaně antisemitské projevy příznivců klubu, k nimž dochází při zápasech AC Sparta. Naposledy při zápase proti Arsenalu Londýn se jako již několikrát v minulosti ozývalo skandování „Jude“ (Slávie) z části publika patřící k organizované části fanoušků. Skandováním pokřikem „Jude“ (v minulosti i s nápisy na transparentech) se část příznivců klubu hlásí k nacistickému antisemitismu, aniž by proti tomu klub rozhodně vystoupil.

Před zápasem s Arsenalem klub varoval před projevy rasismu, přičemž bylo uvedeno, že autory takových projevů lze identifikovat. Chtěli bychom věřit, že toto varování nebylo jen účelové s ohledem na finanční ztráty klubu v důsledku rasistických projevů publika kvůli barvě pleti, které mezinárodní fotbalová asociace sankcionuje, ale že se jedná o vážně míněné zásadní rozhodnutí. V tom případě by se však mělo vztahovat i na opakovaně antisemitská vystoupení fanoušků během zápasů AC Sparta. Žádáme vás proto o vyjádření, zda z uvedených projevů budou vašim klubem vyvozeny důsledky a jaké. Současně vyslovujeme přesvědčení, že AC Sparta dá veřejně najevo, jaký je vztah klubu k otevřeně antisemitské části příznivců a jak bude projevům antisemitismu čelit.

František Bányai, Leo Pavlát,

(Z dopisu ze 16. 8. 07, redakčně kráceno.)

Z OBSAHU:

Rabin E. K. Sidon K Novému roku 3
Sidry na tento měsíc 4
Pronásledují mě pražští duchové
rozhovor s Rodgerem
Kamenetzem 6–7
S Davidem Peterem o studiu na ješivě 8
A. Goldflam: Zemřel George Tabori 9
George Tabori: Autodafé 10–11
Zachor vešamor 12–13
100 let knihovny ŽMP 14
Verše Rodgera Kamenetze 15
Neviditelná mezuza (recenze) 16
Média: Maceva u Jandáků... 18
Izrael: Bibi opět na koni 19
Kulturní pořady 21
Zprávy z obcí 23
Zprávy ze světa 24

Vysoké svátky, jak neutrálně nazýváme deset dnů počínaje Novým rokem a konče Dnem smíření, jsou ve skutečnosti jami noraim, hrozivými dny. Bohužel patří k laxnímu duchu naší doby, že málokdo bere na vědomí, že se v tyto dny soudu jedná o to nejdražší, co máme, o naše životy. Bůh má před sebou otevřeny knihy života a smrti. Do první zanáší jména spravedlivých a do druhé jména hříšníků. Protože je těžké nalézt člověka úplně spravedlivého nebo – nedej Bože – úplně zloducha, rozhoduje o našem životě převaha dobrých skutků nad hříchy, a pro případ, že jsou na Roš hašana misky vyváženy, je nám dána příležitost k nápravě upřímným návratem k Stvořiteli až do Jom ha-kipurim. V té nebo oné pomyslné kni-

ze se ocitnou i naše jména. To je snad každému našinci známo, ale jak je potom možné, že to s mnohými z nás ani nehne? Možná si myslí, že o jejich životě a smrti stejně od začátku do konce rozhoduje nevyzpytatelný osud a že by na tom pokáním nic nezměnili.

Ve světě, ve kterém o životě a smrti lidí rozhodoval všemocný osud a člověk byl trpným objektem jeho vůle, bylo Izraeli zjeveno na Sinaji, že jeho život a jeho smrt jsou v rukách každého jednotlivce. Toto revoluční téma je leitmotivem poslední Mojžíšovy řeči, kterou pronesl ke shromážděnému Izraeli před svou smrtí (5M 30,15-20).

„Hleď, předložil jsem ti dnes život a dobro a smrt a zlo. Co ti dnes přikazuji? Milovat Hospodina, svého Boha, a budeš-li chodit jeho cestami a zachovávat jeho příkazy a nařízení a předpisy, budeš žít a množit se a Hospodin, tvůj Bůh, ti v zemi, do níž přicházíš, abys ji zdědil, bude žehnat. A když odvrátíš své srdce a nebudeš poslouchat a odloučíš se a budeš se kořit jiným bohům a sloužit jim, již dnes vám pravím, že zaniknete: v té zemi, do níž po přechodu Jardenu přicházíš, abys ji zdědil, neprodloužíte dny. Nebesa a zemi si beru za svědky, že jsem ti předložil život a smrt, požehnání a kletbu, a vol tedy život, abys žil ty i tvé potomstvo! A miloval Hospodina, svého Boha, naslouchal jeho hlasu a lnul k němu, poněvadž On je tvým životem a prodloužením tvých dnů, abys sídlil v zemi, o níž se Hospodin zapřísahal tvým otcům, Avrahamovi, Jicchakovi a Jákovovi, že jim ji dá.“

Osud, jemuž byli podřízeni i bohové starověku, sejmul na Sinaji masku a s ta-

jemstvím své identity sdělil lidem tajemství jejich svobodné vůle a volby, která z ní vyplývá. Máme na vybranou a je na nás, zvolíme-li dobro života nebo zlo smrti.

„Hleď, předkládám vám dnes požehnání a kletbu,“ říkal Mojžíš již předtím (5M 11,26-27) svému lidu. „To požehnání, budete-li poslušni příkazů Hospodina, svého Boha, jak je vám já dnes přikazuji. A tu kletbu, nebudete-li poslušni příkazů Hospodina, svého Boha, a uhnete z té cesty, kterou vám dnes přikazuji, abyste odešli za jinými bohy, které neznáte. Poněvadž On je

jsou zamčené. Je zcela na nás, jestli se do trůnního sálu otevřou, ale musíme vzít za kliku. Jestliže jsme spokojeni s tím, že zůstanou zavřené, propásli jsme život.

K předchozímu citátu poznamenal pražský Maharal ve svém komentáři k Pirke avot Derech chajim (Cesta života), že sedm za sebou jdoucích citací vystihuje plnost života jak v tomto, tak v příštím světě. První tři jsou věnovány životu zde a poslední tři životu tam – a prostřední váže životy v jeden: (slova Tóry) jsou věncem přízně pro tvou hlavu a náhrdelníky pro tvé hrdlo. Hlava jako sídlo věčné duše a hrdlo, sloužící jak dýchání, tak řeči, jsou v tomto světě ověnceny přízní Toho, jenž je našim životem zde i tam a dveře k sobě nezamyká. Nepotřebuje-

me k nim klíč, stačí si to jen uvědomit. Jakmile je spatříme jinak než jako smrt, láska k Tomu, kdo nás očekává, již zvítězila a začneme s vlastní přípravou k životu, na niž nikdy není pozdě.

Představme si život jako elektřinu, proudící měděným drátem v elektrickém okruhu, a sebe jako jeho část. Můžeme zůstat zapojení, ale můžeme se i vypnout. Ba víc, když jsme se vypnuli, je nám ještě dána možnost se opět zapojit. Kdybychom byli dokonali a sklon dělat hlouposti nás nijak neovládal, nevypnuli bychom se ze života ani na chvíli, i kdyby nám nabízel modré z nebe, dokonce ani ze zvědavosti ne. Když už se tak ale stalo, můžeme se vrátit. To je smysl tešuva, tohoto tak často opakovaného pojmu ve svátečních modlitbách, jenž neznamená nic víc a nic méně, nežli návrat nebo – v moderní hebrejštině – odpověď. Bůh se z hlavního sálu života ptá: Jsi tam, člověče? A je třeba to slyšet a jenom odpovědět: Ano, jsem. Tak snadné to vlastně je, být živý!

Jenomže k té prosté a veskrze příjemné pravdě nedojdeme – pokud nejsme dokonale spravedliví a čistí, jakože nejsme – jinak než hrozným zjištěním, že jsme zabloudili ve tmě, a nezačneme v úzkosti ze své mrtvolky volat: Kde jste kdo? A proto jsou Vysoké svátky hrozivými dny, a když si ten strach nepřipustíme k srdci, je to hrozná chyba.

Doufejme jen, že je Bůh milosrdný a má s námi soucit i na sestě, na němž se potácíme jako opilci bez rozumu, a když sami nemáme dost rozumu, zavolá on na nás, i když zdaleka ještě nejsme připraveni vstoupit.

Kež nám tedy zvuk šofaru na Nový rok připomene, že jsme svobodní!

K NOVÉMU ROKU 5768

Efraim K. Sidon, vrchní zemský rabín

tvým životem a prodloužením tvých dnů, přilnutí k Němu je nejen dobrou, ale rozumnou volbou, o níž nás může přesvědčit vlastní zkušenost, protože sejítí z cesty života Bůh trestá smrtí. Na vlastní oči vidíte, co Hospodin způsobil kvůli Baal Peorovi, že Hospodin vyhledal z tvého nitra každého muže, který chodil za Baal Peorem! Ale vy všichni, lnoucí k Hospodinu, svému Bohu, jste dnes živi!“ (5M 4,3)

Bůh nám poskytl chráněné cesty, jichž se můžeme a máme držet, ale nijak nám nebrání je opustit, a aby nám dopřál svobodné volby, ponechává volnou ruku špatnému sklonu, aby nás z nich sváděl. Velká je Tóra, píše se v Pirke avot 6,7, protože těm, kdo ji uskutečňují, dává život v tomto světě a ve světě příštím, jak je řečeno: Jelikož těm, kdo slova Tóry nalézají, jsou životem, a pro celé tělo jsou lékem. A dále: Bude lékem pro tvé tělo a morkem pro tvé kosti. A dále: Je stromem života těm, kdo ji drží, a blažen je, kdo jí je oporou. A dále: Neboť (slova Tóry) jsou věncem přízně pro tvou hlavu a náhrdelníky pro tvé hrdlo. A dále: Dej věnec přízně na svou hlavu, koruna harmonie tě bude zastiťovat. A dále: Protože mnou se rozmnoží tvé dny a budou ti přidána léta života. A dále: Vždyť po její pravici je prodloužení dnů, bohatství a úcta po její levici. A dále: Protože ti bude přidáno prodloužení dnů, léta života a mír.

V Pirke avot 4,21 říká rabi Jákov: Tento svět se podobá předpokojí před světem příštím, aby ses připravil v předpokojí, než budeš vpuštěn do trůnního sálu. Mluvme-li o životě, nemluvme jen o životě v materiálním světě, ale o životě, jehož plnost je ve světě příštím. Dveře, které nás v předpokojí oddělují od trůnního sálu, ne-

NICAVIM (5M 29,9 – 30,20)

Sidra *Nicavim* většinou a žádnou náhodou předchází svátku Roš hašana. Domnívám se totiž, že pravá podstata svátku je vysvětlena zvláštní smlouvou popsanou v této sidře.

Nejprve se zabýváme několika textovými problémy na počátku sidry. Vezměme úvodní verše: „Vy všichni stojíte dnes před Hospodinem, Bohem svým, velitelé vaši, kmeny vaše, starší vaši, dozorcí vaši, všichni muži Jisraele“ (5M 29,9). Ti všichni mají vstoupit ve smlouvu s Hospodinem. Ale o jakou smlouvu se tu jedná? Abraham uzavřel s Hospodinem smlouvu mezi kusy, což byla národní smlouva, podle níž bylo praotci slíbeno potomstvo a země; Mojžíš a jeho Izraelité uzavřeli s Bohem smlouvu na Sinaji, jež dávala národu zákony obsahující příkazy týkající se rituálů a morálky. Co užitečného by mohla přinést třetí smlouva, jež by vznikla poté, co už byl Izrael ustaven jako národ a jako náboženství?

A jak máme rozumět podivnému závěru této smlouvy, kterou uzavírají „ti, kdo tu jsou dnes s námi před Hospodinem, naším Bohem, a ti, kdo tu s námi dnes nejsou“ (5M 29, 13–14)?

Je zřejmé, že tato smlouva je poprvé zmíněna v oddíle *Ree* (5M 11,26 – 16,17) – požehnání na hoře Gerizim a zlořečení na hoře Ebal –, Izraelité se k ní měli zavázat předtím, než vstoupili do Svaté země. Hospodin jim poručil, aby po překročení Jordánu na cestě do Šechem (místo, kde vstoupili do Izraele) vztyčili velké kameny, na něž měli vytesat slova této Tóry, tedy této určité smlouvy (5M 27,2–8). Měla být vepsána *baer heitev* – zřetelně a dobře, což podle našich moudrých znamená, že měla být přeložena do všech sedmdesáti jazyků světa. Na neporušené kameny, jichž se netklo železo, mělo být v podstatě vepsáno druhé Desatero a měly tvořit oltář.

Požehnání a zlořečení se týkají dvanácti nejzávažnějších morálních a etických zákonů Bible: prokletí jsou ti, kdo neposlouchají zákon, a požehnání ti, kdo příkazy následují. Zákazy se vztahují na modlářství; špatné chování k rodičům; porušování nedotknutelnosti majetku bližního; uvedení v omyl slepého (v doslovném i přeneseném slova smyslu); porušování spravedlivého přístupu k cizinci; vdově a sirotku; útoky na bližního; braní úplatků a porušování různých zákonů týkajících se sexuálních zločinů (smilstvo, incest a sodomie) – 5M 27,15–27. To vše jsou univerzální zákony etiky a morálky, které by měl dodržovat každý člověk na světě.

SIDRY PRO TENTO MĚSÍC

Dvanáct etických příkazů má být vepsáno na kameny v sedmdesáti jazycích proto, aby si je mohl přečíst každý, kdo vstoupí do Izraele. Tato třetí smlouva je určena Židům, aby mohli hovořit s těmi, „kdo tu

Modlitba u Západní zdi v Jeruzalémě. Foto archiv.

dnes nejsou před Hospodinem“, aby jim mohli předávat své učení. Talmud učí, že Ezra nařídil, aby se třetí smlouva předčítala každý rok před začátkem Roš hašana. Základní význam svátku Roš hašana je naše přijetí království Božího na celém světě; a hlavní výzva tohoto svátku spočívá v tom, do jaké míry se nám daří předávat poselství této smlouvy určené veškerému lidstvu.

JOM KIPUR

Jom hakipurim je den protichůdných motivů: na jedné straně se trápíme tím, že nejíme, nepijeme a nemyjeme se, na druhé

straně se radujeme, neboť toto je den, kdy „nám Hospodin odpustí všechny naše hříchy, aby nás očistil“. Je to vznešený den, kdy si připomínáme chrámového velekněze v celé jeho nádheře a současně si oblékáme bílý háv připomínající rubáš a jsme zcela odtrženi od fyzického světa pozemských slastí. Z určité perspektivy se zdá, že jsme přeneseni do jiného světa, do světa, jenž je zářivě bílý – svítí v něm bílé kipy a oblečení věřících, svatostánek s bílou oponou a bílé „šaty“ svitků Tóry – do světa, jenž jako by byl odleskem světa budoucího, v němž se pohybují duše zbavené těla.

Jak naše zákony, tak liturgie tento pocit jiného světa posilují. Velký aškenázský učenec rav Moše Isserles (16. století) mezi halachickými příkazy uvádí, že před počátkem večera, kdy se čte *Kol nidre*, by každý člověk měl zapálit svíci – za zemřelé rodiče, ale i za sebe. Jako bychom se tak připravovali na to, že vstoupíme do světa lidí, kteří nás opustili, a strávíme s nimi následujících dvacet pět hodin. Sefardští Židé původem ze Středozeří dokonce recitují pamětní modlitby za mrtvé jen během tohoto večera (zatímco aškenázští Židé je pronášejí i o poutních svátcích). Jako by náhle zmizela opona, jež odděluje svět živých od světa mrtvých, a všechny generace se společně setkaly v Boží přítomnosti.

Bible zkušenosť o svátku Jom kipur popisuje velmi důkladným způsobem: „Vy všichni stojíte dnes před Hospodinem, Bohem svým, velitelé vašich kmenů, vaši starší, dozorcí vaši, všichni muži Jisraele od tvého drvoštěpa až po vodáka, abys vešel ve smlouvu Hospodina, Boha svého. (...) Avšak ne (toliko) s vámi samotnými činím tuto smlouvu a přísahu, nýbrž i s tím, který dnes zde jest s námi, stoje před Hospodinem, Bohem naším, a s tím, který není zde s vámi dnes“ (5M 29,13–14).

Jako bychom se přenesli do věčného světa historického židovského společenství, do světa, v němž je možné uchopit ruce těch, kdo přišli před námi, a připravit cestu pro ty, kdo mají přijít po nás. Jom kipur nás skutečně přenáší do jiného světa, ale není to svět mrtvých, spíše svět věčného života.

Když se Talmud v traktátu *Roš hašana* zabývá otázkou, proč nepronášíme o Roš hašana a Jom kipur chvalo zpěv (*Halel*), naši učenci odpovídají: „Knihy živých a mrtvých jsou otevřeny před Hospodinem a ty toužíš pět chvalo zpěvy?“ Povšimněme si, že naši moudří nemluví o knihách života a smrti, ale živých a mrtvých. Při svém vzniku dostal židovský národ od Hospodina úkol přinést

celému světu zvěst o Bohu spravedlnosti, soucitu a míru. Tento úkol lze splnit jen během dlouhého historického vývoje, v průběhu mnoha generací. Když rodič nebo učitel pronese k dítěti v pravý čas povzbudivé slovo, může tím ovlivnit celý jeho život k dobrému; naopak – nesprávné slovo ve špatnou chvíli může způsobit trvalou škodu. Naše skutky tak mohou zpětně ovlivnit Boží soud nad generacemi, které přišly před námi – někdy k jejich prospěchu, často k jejich škodě.

To je důvod, proč v tento svatý den soudu a pokání stojí před Hospodinem společně všechny generace. Proto při vyznání hříchů pronášíme: „My a naši předchůdci (*avotejnu*) jsme zhřešili,“ a proto voláme po odpuštění i pro ně.

(Z komentářů *rabiho Šloma Riskina* vybrala a z angličtiny přeložila *Alice Marxová*.)

Španělská synagoga

(Bejt Praha)

Ve středu 12. 9. předvečer Roš hašana v 18.50 hodin,

ve čtvrtek 13. 9. 1. DEN ROŠ HAŠANA – šachrit v 10.00 hodin, mincha v 16.00 hodin, tašlich v 17.00 hodin,

maariv 2. den Roš hašana v 19.00 hodin.

V pátek 14. 9. 2. DEN ROŠ HAŠANA a kabalat šabat v 19.00 hodin.

V pátek 21. 9. předvečer Jom kipur – Kol nidre v 17.50 hodin.

V sobotu 22. 9. JOM KIPUR – šachrit v 10.00 hodin, mincha v 16.00 hodin, Neila v 18.20 hodin, havdala a troubení na šofar v 19.50 hodin.

Program Bejt Simcha

(září 2007)

Mánesova 8, 120 00 Praha 2

Telefon: 222 251 641, 724 027 929

E-mail: kehila@bejtsimcha.cz

Web: www.bejtsimcha.cz

Vysoké svátky (Erev Roš hašana

12. 9., Roš hašana 13.-14. 9.,

Kol nidre 21. 9., Jom Kipur 22. 9.)

oslavíme i letos společně

s Masorti Olami a rabínem

Ronaldem Hoffbergem – přesné informace získáte na našich webových stránkách nebo na uvedených telefonech a emailu.

Kabalat šabat každý pátek od 18 hodin.

HODINY PRO VEŘEJNOST

každý pátek od 17 do 18 hodin.

(z důvodu dovolené se ruší 31. 8. a 7. 9.)

BOHOSLUŽBY v pražských synagogách – září 2007

Staronová synagoga

31. 8.	pátek	začátek šabatu	19.32 hodin
1. 9.	sobota	KI TAVO 5M 26,1-29,8 hf: Iz 60,1-22; perek 3-4 mincha 19.10 hodin konec šabatu	20.38 hodin
7. 9.	pátek	začátek šabatu	19.17 hodin
8. 9.	sobota	ŠABAT SELICHOT NICAVIM-VAJELECH 5M 29,9-31,30 hf: Iz 61,10-63,9; perek 5-6 mincha 18.50 hodin konec šabatu	20.22 hodin
12. 9.	středa	předvečer ROŠ HAŠANA 5768	19.06 hodin
13. 9.	čtvrtek	1. DEN ROŠ HAŠANA 5768 šachrit	8:30 hodin
		troubení na šofar	11.00 hodin
		mincha	17.45 hodin
		TAŠLICH	18.00 hodin
		maariv 2. den ROŠ HAŠANA	20.10 hodin
14. 9.	pátek	2. DEN ROŠ HAŠANA 5768 šachrit	8.30 hodin
		začátek šabatu	19.01 hodin
15. 9.	sobota	ŠABAT ŠUVA HAAZINU 5M 32,1-52 hf: Oz 14,2-10; Ji 2,15-27 mincha	18.40 hodin
		konec šabatu	20.06 hodin
21. 9.	pátek	předvečer Jom kipur 18.46 hodin	
22. 9.	sobota	JOM KIPUR šachrit	8.30 hodin
		MAZKIR	11.00 hodin
		mincha 17.15 hodin; neila 18.45 hodin	
		maariv	19.35 hodin
		konec půstu	19.50 hodin
26. 9.	středa	předvečer Sukot	18.35 hodin
27. 9.	čtvrtek	1. DEN SUKOT maariv	19.38 hodin
28. 9.	pátek	2. DEN SUKOT začátek šabatu	18.30 hodin
29. 9.	sobota	ŠABAT CHOL HAMOED hf: Ez 38,18-39,16; KOHELET mincha	18.00 hodin
		konec šabatu	19.34 hodin
		<i>V sobotu šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.</i>	

Vysoká synagoga

Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.00 hodin,

mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.

Jeruzalémská synagoga

12. 9.	středa	erev ROŠ HAŠANA	19.06 hodin
13. 9.	čtvrtek	1. den ROŠ HAŠANA večer	9.00 hodin 20.10 hodin
14. 9.	pátek	2. den ROŠ HAŠANA	9.00 hodin
21. 9.	pátek	erev Jom kipur	18.46 hodin
22. 9.	sobota	JOM KIPUR Mazkir	8.00 hodin 11.30 hodin
26. 9.	středa	erev Sukot	18.35 hodin
27. 9.	čtvrtek	1. den SUKOT večer	9.00 hodin 19.38 hodin
28. 9.	pátek	2. den SUKOT večer	9.00 hodin 18.30 hodin

Začátky bohoslužeb v sobotu vždy v 9.00 hodin.

O pátcích, kromě uvedených dnů, se v bohoslužby nekonají.

PRONÁSLEDUJÍ MĚ PRAŽŠTÍ DUCHOVÉ

Rozhovor s americkým básníkem a spisovatelem Rodgerem Kamenetzem

Foto autorka.

Rodger Kamenetz se narodil roku 1950 v americkém Baltimoru. Je profesorem na katedře anglistiky a na katedře filosofie a náboženských studií Louisianské státní univerzity v Baton Rouge, kde založil programy tvůrčího psaní a „židovských studií“. Je autorem pěti básnických sbírek a několika prozaických nebeletristických titulů (např. Žid v lotosovém květu či Pochodující Eliáš). V posledních letech pravidelně vyučuje v rámci pražského Letního programu při FF Univerzity Karlovy, jehož se účastní američtí i čeští studenti.

Je známo, že se Židé ve Spojených státech usídlovali především v New Yorku. Kolik jich dnes žije na americkém Jihu?

Přesná čísla neznám. Početná židovská komunita žije na Floridě a v Atlantě, což jsou dvě rychle se rozvíjející jižanské oblasti, zanedbatelné nejsou z tohoto hlediska ani Houston, Dallas a Austin. Židé ale osídlovali Jih takřka odedávna: například jedna z nejstarších synagog v Americe se nachází v Jižní Karolíně v Charlestonu...

Louisiana, kde žijí, má hodně zvláštní historii. Prvním židovským členem Senátu Spojených států byl Judah Benjamin právě za Louisianu, který se později stal viceprezidentem Konfederace. Po skončení občanské války uprchl do Británie, kde pak byl velice významným právníkem. Fascinující osobnost, která vlastně měla tři životy.

Pravdou prostě je, že Židé žili a žijí po celých státech včetně Jihu, kam se jich hodně přistěhovalo během zlaté éry bavlny před občanskou válkou. Tehdy byl nejbohatší stát Ameriky Mississippi – díky bavlně, jež byla v 50. letech 19. století něčím jako internet na počátku našeho milénia: spousta lidí na ní neuvěřitelně rychle zbo-

hatly. A obchodní příležitosti přitahovaly Židy stejně jako kohokoli, třebaže nepatřili k nejdůležitějším majitelům plantáží – spíš prodávali nejrůznější zboží a zaváděli si maloobchody. V mnoha jižanských městech si židovští podomní obchodníci otevřeli krámky se smíšeným zbožím, z nichž pak vyrostly velké obchodní domy.

Jak se na Jih dostala vaše rodina?

Moje rodina pořád žije hlavně v marylandském Baltimoru, což vlastně ani není jižanské město – spíš se chápe jako hraniční místo mezi Severem a Jihem. A i dnes je tam silná židovská komunita.

Považujete se tedy za jižanského Žida?

Řekl bych, že jsem součástí mezinárodní židovské kultury, která má tisíciletou historii, stovky lokací a přinejmenším pět jazyků: hebrejštinu, aramejštinu, jidiš, ladino a – angličtinu. A náhodou jsem se ocitl v onom zvláštním městě, které se nazývá New Orleans. A proč ne? Je to město umělců, hudby, jazzu – přístavní město s jedinečnými africkými, karibskými, francouzskými, irskými, sicilskými příchutěmi. A Židé jsou jednou z příměsí.

V mých dílech ale podle mě skoro žádné odkazy na specificky zakořeněnou jižanskou židovskou kulturu nejsou – prostě to nespadá do mého pole zájmu. Zároveň jsem se ovšem tím, že žiji na Jihu, vyhnul určité pasti – a sice že se nepovažuji za součást newyorské židovské kultury. Když mě ale občas na Jihu někdo potká poprvé, zeptá se, jestli nepocházím z New Yorku, což je zdvořilostní jižanská otázka znamenající, jestli nejsem Žid. A já odpovídám ne, pocházím z Baltimoru...

S Židy se poji nemálo vznešených myšlenek a očekávání a také samozřejmě nemálo předsudků. A přitom jsou to jednoduše lidé, kteří pocházejí z konkrétních míst. Nebo bychom to alespoň mohli brát jako výchozí bod.

Na vaší domovské univerzitě jste založil program „židovských studií“. Jaké kurzy v jeho rámci nabízíte a volí si je spíše židovští, nebo nežidovští studenti?

Nabízíme kurzy hebrejštiny, kurzy německo-židovských dějin, kurzy o holocaustu a kurzy biblické literatury. Já sám učím dva semináře: kabalu a literaturu, což je studium kabalistické literatury, které se přelévá do analýz toho, jak určití spisovatelé – Kafka a Borges – vyjadřují myšlen-

ky kabaly literárními prostředky. Nedávno jsem vedl taky seminář o dějinách interpretace snů – od rabínů až po Freuda.

Jak ten program vznikl?

Zvláštním způsobem. Roku 1989 kandidoval do Senátu a později i na guvernéra David Duke, absolvent Louisianské státní univerzity. (A dokonce chvíli kandidoval i na prezidenta.) Byl jsem tím zděšen a spolu s jedním postgraduálním studentem jsem založil organizaci, která proti Dukeovi protestovala na univerzitní půdě. Jako součást našich aktivit jsem oslovil židovské profesory, aby požadovali veřejně univerzitní prohlášení proti Dukeovi: on nebyl jen bývalým členem Ku-klux-klanu, ale doslova nacistou – do písmene se držel nacistické ideologie a explicitně o tom mluvil i psal.

A já tehdy viděl, jak se i takzvaní liberální akademici chovají víc než netečně. Často se mě ptali, co udělám já, pokud bude Duke zvolen, čímž očividně mysleli, co udělám já jako Žid. Pro ně by zvolení Dukea zjevně nepředstavovalo problém, dokázali by s ním jako s guvernérem žít.

Nemohu tušit, jak se Češi cítili v roce 1938, ale já měl pocit, že tento rok v jiné podobě právě prožívám. V té době měl ale naštěstí ohromné porozumění rektor univerzity, který souhlasil s tím, že nejlepší protidukeovský lék bude založit program židovských studií. Ne pro židovské studenty, kteří tvoří malé procento. Podle mě nepotřebujeme programy židovských studií pro Židy, ale pro Nežidy.

Proč pro ně?

Nežidé se potřebují vzdělávat stran židovské historie, která neskončila roku nula našeho letopočtu, což je jeden z tradičních křesťanských výkladů, a která také nezačala a neskončila holocaustem. Studenty holocaust právem až morbidně přitahuje, ale pokud se zaměříme jen na něj, je to, jako bychom život člověka zredukovali na jeho smrtelnou chorobu, a přehlédli, čeho všeho zároveň dosáhl. Důraz na holocaust je svým způsobem nezbytný, ale může se stát neúměrným, vezmete-li v úvahu bohatství židovské historie. Kdyby studenti pochopili, čím vším se vyznamenalo židovské myšlení a literatura v průběhu staletí, s mnohem menší pravděpodobností by sahali po všech těch nesmyslech o Židech hraničících až s nenávistí, které se dodnes šíří po celém světě – a poslední dobou hlavně na Středním východě.

Zajímáte se o judaismus a buddhismus a o obou náboženstvích píšete. Jaké jsou podle vás jejich hlavní styčné body?

Obě tradice se zjevně do značné míry zabývají problémem utrpení. Buddhismus je jako lék: prohlašuje, že na utrpení existuje léčba, a sice dharmové praktiky vedoucí k osvícení. Judaismus je ovšem o zjevení. Na utrpení neexistuje lék, nicméně jak kráčíme životem, jehož nedílnou součástí je utrpení, ponouká nás to k hlubším otázkám a z oné hloubky místy probleskne božské světlo. Miluji Buddhovu jasnost a klid, nicméně *Knihy Jób* je podle mě daleko důkladnějším vyjádřením toho, jak nás utrpení může dovést k úvahám o bázni.

V jedné své sbírce se zmiňujete o T. S. Eliotovi. Byl skutečně antisemita?

Jistěže byl a nikdy se za to neomluvil. Dokonce i po válce nadále hovořil o Židech jako o nežádoucím prvku ve společnosti a v jedné nechvalně známé řeči naznačil, že by vůbec nebylo dobré, aby jich bylo hodně. A mimochodem ve své sbírce *Žid s malým ž* se nezmiňuji pouze o Eliotovi, ačkoli v titulní básni celé sbírky ho vyzývám, aby se zodpovídal za každý antisemitský verš ve své poezii. Stavím ho před soud a předkládám důkazy, přičemž čtenáře nutím, aby čelili jeho nenávisti. Nakonec nebeský soud nepošle Eliota do pekla – i když si myslím, že si ho zasloužil –, ale raději do židovského očištění, kterým je v našem případě nekonečná slavnost v přítomnosti bar micva.

V té básni se ptám, jestli krása může ospravedlnit nenávist. A opravdu to není lehká otázka, protože si myslím, že Eliot byl veliký básník a taky autor, s nímž se musí vyrovnat každý, kdo píše v angličtině. Nemůžete ho jednoduše pomínout, ale pokud jste seriózní čtenář, zrovna tak nemůžete vynechat jisté nepřijemné verše. Na Eliotově nenávisti k Židům – termín antisemitismus je tu moc mírný – navíc musíte pochopit to, že je pro jeho dílo zásadní.

Rekl bych, že svou nenávist potřeboval, aby dokázal definovat sám sebe. Byla osobnostním rysem, který ho zároveň vedl k psaní poezie, a proto to není jen nějaká triviální nebo náhodná charakteristika jeho tvorby, jak říkají lidé, kteří ho omlouvají. Zmírňují tak hloubku jeho nenávisti, což je nepoctivé a nechutné. S klidným svědomím prohlašuji, že kdyby vyhrál Hitler, Eliot by jásal v ulicích. A přesto byl a je – běda! – klíčový modernistický básník.

Dotýkáte se rovněž dalšího významného momentu: Allena Ginsberga a jeho obhajoby Ezry Pounda. Mohl byste nám přiblížit, co si o tom myslíte?

V básni *Allen Ginsberg odpouští jménem Židů Ezru Poundovi*, na kterou asi narážíte, se pokouším vypořádat s podivnou a až legrační historikou o tom, jak Ginsberg navštívil v Benátkách Pounda a coby zdrčenému starci mu odpustil jeho antisemitismus. Ginsberg tvrdil, že Poundovy básně jsou mapou jeho mysli, a proto zahrnují všechny možné prvky včetně nenávisti. Cenil si tu svobody projevu, který v sobě obsahuje velice různorodý materiál, a ne výhradně to, co je hezké a pozitivní.

Podle mě se Ginsberg mohl přetrhout horlivostí, jelikož sám byl niterně židovským básníkem a zároveň byl se svým židovstvím v neustálém rozporu. Tím, že odpustil Poundovi, odpustil taky sám sobě. Jeho největší díla, *Kvilení* a *Kadiš*, jsou jasně a bytostně židovská. *Kadiš* je částečně psán v rytmu aramejské modlitby za zemřelého, a co může být pro básníka bytostnější než rytmus jazyka? Navíc Ginsberga představuje osobního Boha mučila natolik, až jako Jonáš uprchl k Buddhovi a do jeho země. Cítil, že pouze tam se dokáže osvobodit od trýzní prorockého nutkání. Zemřel jako horlivý a upřímný buddhista, a přece je jeho dílo nejen v mé mysli niterně židovské a vždycky se tak bude číst. Ironií je, že Poundovi odpustil jako buddhista. Ale Pound ho vnímal běžným povrchním způsobem – jako Žida. Viděl ho pouze jako Žida – což je součást celého problému.

Vaše básně měly značný ohlas v Izraeli. Čím jsou podle vás specificky židovské?

Jakákoli tvorba může být židovská několika způsoby. Může být ezotericky židovská a zmiňovat židovské náboženské zvyky nebo používat slova židovských jazyků. Může být židovská svou vnitřní podstatou a opírat se více o metonymii než o metaforu. Může být židovská narázkami, které ji pojí s celou tradicí židovského písemnictví táhnoucí se od Tóry přes Midraš a rabínskou literaturu pojednávající o zákonech Mojžíšových k lidovým vyprávěním, příběhům, komentářům, modlitbám atd. Mohou se v ní zračit židovské hodnoty a myšlenky. A v nejširším slova smyslu může být jisté dílo židovské i tehdy, není-li jeho autorem Žid. Například lze tvrdit, že i Walt Whitman je v určitém ohledu židovský básník, neboť jeho ambice – tj. napsat jakousi americkou bibli – je velmi židovská. Moje tvorba je židovská ve všech těchto směrech.

Vedete kurzy tvůrčího psaní. Je rozdíl učit člověka, který si je vědom obrovské hebrejské textové tradice, a člověka, který o ní neví zřehla nic?

Myslím, že nejlépe by na to odpověděl největší pražský židovský spisovatel. Je

nad slunce jasné, že Kafkovo dílo je niterně židovské, a přesto psal Kafka takovým způsobem, že ho může seriózně číst a interpretovat i člověk, kterému je židovská tradice zcela cizí. Navíc se domnívám, že izolace termínu židovský jako kategorie je do značné míry chybná, jelikož to, co je židovské, je také bytostně lidské, a hluboce zakořeněné v celé západní civilizaci.

V Praze učíte už pravidelně. Čím vás to město láká?

Do Prahy jsem se původně dostal prostě proto, že mě sem roku 1998 pozval můj přítel, básník Richard Katrovas, který tu řídí pražský Letní program. A od té doby jsem tu učil už šestkrát; nejprve kurz „židovských studií“. Zaujaly mě dva pražské židovské symboly, Kafka a Golem, a to, jak jsou hluboce nepochopeny dokonce zejména v Praze. Přišlo mi hrozně divné, že dva turistické symboly Prahy jsou oba „židovské“, protože jsem také vycítil, že ony symboly nikdy většina české populace zrovna nemilovala a ani je nechápala. Když jsem si poprvé uvědomil, že Kafka se vlastně nepovažuje za českého spisovatele, šokovalo mě to, ačkoli teď tomu i trochu rozumím. A snad se Kafka stal symbolem i proto, že ho Praha nikdy úplně nestránila.

Mám rád pražskou architekturu a její zeměpisnou polohu; zmocňuje se mě smutek nad strašnou historií perzekuce Židů, jež zde vedla v průběhu 2. světové války k hrůznému zničení židovské komunity. Hodně času jsem strávil tím, že jsem ve své fantazii znovu prožíval životy dvou pražských občanů, a sice Maharala a Franze Kafky. Mám dojem, že když se procházím po stejných ulicích a představuji si jejich životy, víc jim rozumím – hlavně Kafkovým dílům. Právě jsem podepsal smlouvu s nakladatelstvím Schocken Books (vydavatelem Kafkova díla) – píše pro něj knihu o Kafkovi. Takže předpokládám, že se k vám vrátím.

Jezdíte sem skoro deset let. Jak se Praha změnila?

Za posledních pár let se výrazně zlepšilo jídlo: máte více zeleniny, víc čerstvých salátů. (Možná je to hloupost, ale musím poznamenat, jak mě v Praze kdysi překvapilo, že vajíčka byla na některých jídelních lístcích považována za zeleninu.) Češi, s nimiž jsem se poznal, jsou velice lidští a vzdělaní učitelé a umělci. Jsem v kontaktu se skupinou Bejt Praha – jeden rok jsem pro ni uspořádal přednášku a modlil jsem se ve Staronové synagoze. A pronásledují mě pražští židovští duchové.

HANA ULMANOVÁ

ROZUMĚT KAŽDÉMU SLOVU

Rozhovor s Davidem Peterem

David Peter se narodil roku 1976 v Praze. Jeho matka je psycholožka a spisovatelka (působí mj. na pražské obci, kde se věnuje seniorům), otec je učitel – varhaník. Po absolvování taneční konzervatoře odjel do Jeruzaléma, kde studuje na ješivě Merkaza rav Kook. V roce 2011 by měl začít pracovat jako rabín pražské obce. Během prázdnin strávil několik týdnů v pražské kehile; při této příležitosti jsme ho požádali o krátký rozhovor.

Pane Petere, strávil jste několik týdnů v pražské obci. Čemu jste se věnoval?

Pracoval jsem tu jako dobrovolník na sociálním oddělení. Navštěvoval jsem především seniory, kteří si chtěli pohovořit o svých problémech. Byl jsem moc rád, že se chtěli se mnou setkat i mladší lidé a společně jsme hovořili o budoucnosti naší pražské obce, o našich společných plánech, o židovském životě mladých lidí.

Co tu na vás nejvíc zapůsobilo?

Že se u nás na obci rodí v poslední době tolik dětí! Mám velkou radost, že jsem byl na dvou židovských svatbách a že jsem byl sandakem (kmotrem) při obřizce ve Vysoké synagoze.

Překvapilo vás něco na rabinátu obce?

Rabína tu berou trochu jako „holku pro všechno“. Měl by být kantorem, chazanem, gabajem, mohelem a šochetem – nevím, kdy zbývá čas na rabinování.

Byl jste i v mimopražských obcích?

Byl jsem pozván na jarcajt rabína Federa brněnskou obcí, čehož si nesmírně vážím.

Jaké máte oblíbené rabínské osobnosti moderní doby?

Je to například rabín dr. Josef B. Solovejčik, průkopník moderní ortodoxie. Je ideovým otcem Yeshiva University v New Yorku, která je propojením vysokého židovského vzdělání s univerzitním.

Jak jste se seznámil s židovstvím a kdy vás napadlo, že byste se jím mohl v životě hlouběji zabývat?

S judaismem jsem se seznámil v rodině. Měli jsme doma hodně knih, maminčin strýc Arpád Hirschberger byl posledním rabínem michelské synagogy. Na svátky jsme chodili do Jeruzalémské synagogy a někdy jsme zajeli za babičkou, matkou mé maminky, která žila v Západním Berlíně.

Provdala se tam a její manžel, který předtím žil v Izraeli, byl členem tamější židovské obce. Chodili jsme do jejich reformní synagogy v Passauer Strasse. Zažil jsem tam slavného chazana Nachamu, to byl řecký Žid, který zůstal v Berlíně po návratu z koncentračního tábora. Byl to opravdu nádherný, majestátní člověk.

Doma jsem našel starou učebnici hebrejštiny od rabiho Federa, kterou tam měli naši z doby, kdy se počátkem 60. let chystali na aliju – pak jim ji nepovolili. Nakonec jsem se rozhodl učit judaismus a hebrejštinu systematicky. Rodiče měli strach, protože za sebou měli kvůli židovství pár

David Peter. Foto J. Daníček.

nepříjemných zkušeností, například maminku někdo udal v práci, ale dopadlo to tak, že jsem začal společně s několika dětmi chodit na hodiny k rabínu Mayerovi. To mi bylo jedenáct, dvanáct a na jeho hodiny vzpomínám moc rád.

Připravoval jste se na bar micva?

Připravoval. Konala se ale o rok později, než měla, těsně po pádu komunismu – dřív se to nesmělo. Měl jsem ji v malé modlitebně Jeruzalémské synagogy a byla to krásná slavnost. Pak rabi Mayer odjel a já se začal společně s bratrem Jakubem učit u pana Grünbergera. Pan inženýr se nejprve bránil, že nikdy neučil, ale maminka ho přesvědčila. On absolvoval jednu z těch, jak se říká v izraelském slangu, černých předválečných ješiv na Podkarpatské Rusi, takže měl výborné základy, znalosti, které bral jako samozřejmost. Pamatuji se na první hodinu. Vzali jsme konec První knihy Mojžíšovy, protože, jak pan inženýr povídal: „Jako děti jsme vždycky začínali s parašat Mikec, protože předtím byly prázdniny a my se neuči-

li. Tak já s vámi taky začnu Mikec.“ A četli jsme Chumiš, slovíčko, překlad, slovíčko, překlad, slovo po slově, abychom každému rozuměli, a k tomu jsme koktali z Rašiho. Natáčeli jsme si to na kazeták a doma poslouchali. Pěkný to bylo.

Kdy jste začal studovat v Izraeli?

To mi bylo asi devatenáct. Studovat na ješivě ale ještě neznamená, že z člověka bude rabín. K tomu musíte absolvovat systém zkoušek, který v roce 1948 ustanovil vrchní rabinát. Do roku 1945 k rabínství stačila zkouška z kašrutu, ale současně bylo zvykem, že ten, kdo chtěl být rabínem, studoval, dejme tomu, dvacet let u nějakého rabína, který pak věděl, co všechno uchazeč o titul zná, že prošel celý Talmud, celý Šulchan aruch. To pak už opravdu stačila jen ta zkouška z kašrutu. Rabínská studia – to dnes představuje především studium textů, znalost veškerých názorů na právní problematiku, která je obsažena v Talmudu. Je toho opravdu hrozně moc a vyžaduje to spoustu času a energie. Rabín, to je vlastně učitel a profesionální znalec židovského práva.

Žádné lekce toho, jak se chovat k lidem, jak přistupovat k jejich problémům, nemáte?

To je v Izraeli opravdu zanedbávané, stejně jako třeba základy společenského chování. Snad se předpokládá, že se to každý naučí praxí, a pokud je to člověk vnímavý, tak se to asi opravdu naučí. Doslechl jsem se ale, že rabi Deše, první pražský šaliach, plánuje založit v Jeruzalémě institut, který by se věnoval právě těmto sociálním či etickým disciplinám a byl by určen i pro rabíny mimo Izrael.

Dovedl byste působit jako reformní rabín?

To určitě ne. Já jsem stoupencem moderní ortodoxie, která se snaží skloubit tradici a moderní svět. Na reformním směru mi vadí, že má opravdu příliš volné bariéry. Když se každý rozhoduje podle sebe, podstata judaismu se vytrácí.

A co je pro vás jako budoucího rabína důležité?

Myslím, že mi je pojetím bližší třeba rabi Feder než rabi Sicher, kterého se údajně lidé báli, protože byl přísný. Víím, že tu je zákon, halacha, ale asi bych nikdy nebyl schopný lidí odsuzovat, když se zákonu protiví. Jedna paní se mě ptala na to, jak se dívám na smíšená manželství. Víím, že to nemá být, ale na druhé straně chápu, když si někdo vezme někoho, koho má rád. Ostatně sám ze smíšeného manželství pocházím. AM

ZEMŘEL GEORGE TABORI

Vzpomínka Arnošta Goldflama

Zemřel George Tabori. Měl jsem to štěstí, že jsem se s ním několikrát mohl setkat a vždycky to bylo pro mě zajímavé, ba podnětné.

Poprvé to bylo před lety, na sklonku pádu minulého režimu. Měl jsem nějaký hovor v rakouské televizi ohledně mé inscenace Kafkova „Procesu“ v tehdejší Hadivadle, poněvadž to bylo znovuuvedení Kafky, opět po letech zapovězení. Vzápětí mi volal někdo z jeho divadla Kreis ve Vídni, že pan Tabori připravuje též kafkovskou inscenaci a že bychom se mohli

George Tabori. Foto archiv.

setkat. Jel jsem tam a on mě laskavě provedl po divadle, věnoval mi řadu textů, rozprávěl se mnou dlouze, ačkoliv jinak o mně nepochybně nic nevěděl. A pak jsme se po převratu dokonce setkali na festivalu Mittelfest v Cividale del Friuli, kde byly obě inscenace uvedeny.

Pak, za pár let, jsem hrál malinkou roličku ve filmu režiséra Verhoevena podle Taboriho textu „Matčina kuráž“, kde jsem ho zase potkal. A jako vždy byl opět velmi přátelský a laskavý. Tam už jsem mohl pozorovat i jeho jiskřivou ironii, ba sebeironii, humor a skepsi a jeho přehled po literatuře a filmu a samozřejmě i divadle.

A nakonec jsem ho s přáteli z brněnského nakladatelství Větrné mlýny navštívil v roce 2000 v Berlíně, kam přesídlil a kde pracoval v divadle, ačkoliv už mu bylo 86 let. Mluvil tiše a trochu špatně slyšel, jinak ovšem byl pln energie a opět byl velmi – tak se mi to zdálo – vtipný. Rozprávěl se mnou dobré dvě hodiny, ne-li více. V hovoru

se též zmínil o tom, jak ho jeho otec jako mladého hochy zapomněl vyzvednout na brněnském nádraží a vesele zatím odcestoval v restauračním voze do Vídně. Hoch Tabori tam prý přespával do druhého dne doma u nějakého hodného brněnského železničáře!

Pak jsme rozprávěli dále a já jsem se Taboriho ptal, jestli i v tomto relativně pokročilém věku má ještě nějaké režijní plány, nějaké umělecké, tvůrčí záměry, jestli chce ještě vůbec režirovat, když je to, jak sám dobře vím, tak namáhavé. „Samozřejmě,“ odpověděl mi, „chtěl bych ještě udělat dvě inscenace.“

„A které tituly by to měly být?“ zeptal jsem se, poněvadž mě zajímalo, které dva texty jsou pro něj tak důležité, že se s nimi hodlá mořit i ve věku, kdy jiní už dávno odpočívají, pokud jsou vůbec živi! A Georg Tabori mi začal vyjmenovávat texty, které by ho ještě zajímaly, a už to nebyly jen dva a bylo jich šest, sedm, osm a možná by byl pokračoval ještě dál, jenže už si v tu chvíli nemohl vzpomenout. Takže měl nejen plány, ale dokonce také sny!

Já vlastně teď ani nevím, právě si to uvědomuju, kolik těch inscenací ještě do své smrti udělal, myslím ale, že jich mohlo být i víc, než jen ty dvě, ba možná víc než těch osm. Byl bych ho rád potkal i později, ale vlastně jsem ho už nechtěl obtěžovat, zdálo se mi, že je důležitější a vzácnější, když George Tabori píše nebo režisuje, než aby ztrácel čas poskytováním hovorů a rozpravami. A tak jsem se pak až dozvěděl, že teď, v 93 letech zemřel. Snad mu bylo dopřáno vytvořit všechno, o čem snil!

Rodinná fotografie, 30. léta, G. T. druhý zprava. Archiv nakladatelství Prostor.

KAŽDÝ VTIPI OBSAHUJE KATASTROFU

Když dostával dramatik a režisér George Tabori Cenu Georga Büchnera, řekl spisovatel Wolf Biermann v laudatii: *Ano, je to skandál: nejprestižnější a nejméně dotovanou německou literární cenu získává anglicky píšící Maďar. Přitom je tento cizinec nejen Maďar, nejen se stal Britem a udělal ze sebe Američana, George Tabori, vy to víte, je Žid.* V jednom svém eseji Tabori jako by Biermannovi odpovídal: *Nebyl bych Žid, kdyby mi to Němci nepřipomněli.* V tom dialogu a jeho ironii je obsažen jeden velký středoevropský osud.

George Tabori se narodil v roce 1914 v budapeštské židovské rodině, vystudoval hotelovou školu v Berlíně a v roce 1936 emigroval přes Vídeň a Prahu do Londýna. Brzy získal britské občanství a působil jako válečný zpravodaj BBC na Středním východě; zdá se, že jeden čas také jako britský agent. Otec zahynul v Osvětimi, matka a bratr se zachránili. Od roku 1947 žil v USA; psal scénáře pro Hollywood (mj. Hitchcockovi), k jeho přátelům a známým patřili např. Thomas Mann, Chaplin, Greta Garbo, Adorno, Brook, Grotowsky. Velký vliv na něj měly hry B. Brechta, které překládal. S vlastní dramatickou tvorbou se ale prosadil až v 55 letech, kdy slavila v Berlíně úspěch jeho hra „Kanibalové“. V roce 1969 se vrátil do Evropy a brzy se stal jako dramatik a režisér vůdčí osobností, legendou německého divadla. Zůstal jí až své do smrti (23. 7. 2007 v Berlíně).

Taboriho přínos světovému divadlu souvisí s jeho velkými tématy: zlou minulostí, holocaustem, vztahem obětí a vrahů. Pro jeho neiluzivní divadelní metodu kritika našla termín „divadlo trapnosti“, protože „ukazuje selhání člověka jako jeden z jeho základních rysů“ (P. Štědroň). Divadlo přitom nechápe, oproti Brechtovi např., jako politikum nebo moralitu, spíše jako terapii. Jen tak si může dovolit vpustit ironii a groteskně mrazivý humor k tématům jako je šoa či život a smrt v koncentračních táborech. „Židovský anarchista“, jak ho kritika taky nazvala, k tomu říká: „Každý vtip obsahuje katastrofu.“

K českým divákům byl Tabori připuštěn – jako mnozí světoví autoři – až po roce 1989, jeho hry „Mein Kampf“, „Goldbergovské variace“, „Kanibalové“ aj. se hrály na několika českých scénách, pět her vyšlo knižně ve svazku „Černé mše“ (Větrné mlýny, 1999). Z ostatního díla zatím známe jen skvěle vzpomínky „Autodafé“, z nichž přinášíme krátkou ukázkou na následující dvoustraně. (tp)

George Tabori

Z AUTODAFÉ (Vzpomínky)

Dle nejistých fám, rozsévaných dámami z rodiny, jsem nechtěl být narozen. Ó ne, drahoušku, byl jsi ve své matce docela šťastný, říkaly, spočívalš v plodové vodě, povinován jen sám sobě, blažený v neznalosti chladného světa venku, až v noci 23. května roku nepřízně 1914 dostala tvá matka záchvat smíchu – ne že by jí ta událost připadala zábavná, ale domácí lékař, jistý dr. Wehmut, plešatící příbuzný s chlupy v uších, jí poradil smát se, ne z radosti, jako by slyšela něco komického, ale aby uvolnila abdominální napětí. Následující tuto poněkud staromódní radu, začala se, jak řečeno, zvučně smát a vyhnět mě, hlavou napřed, do již zmíněného chladného světa; v tom okamžiku vpadla do rodičovské ložnice babička Fanny, maličká, poněkud pověřivá žena – za oněch dnů se porody, včetně mého, konaly v soukromí měšťanského domova – a šermujíc rukama zvolala: „Počkej, počkej ještě trochu, Elso. Zítří, čtyřia-dvacátého, je neděle, udělej si z toho nedělníčko.“

Stáhl jsem se tedy, dokud nebyla neděle. Konečně jsem měl svůj výstup, malá boubelatá nudle, zrovna jako jiné děti, miliony jiných, namyšleně mysteriózním způsobem počat, báječná věc, která právě v tomto momentě vzkouzla do chladného světa. Nebudu se zde šířit o špinavých medicínských podrobnostech, snad jen že jsem se téměř uskrtil na pupěčnické šňůře omotané kolem krku; postačí, že jsem byl umyt a zdvižen babičkou Fanny, načež se má vyčerpaná matka plna naděje zeptala: „Holčička?“ Fanny mě zdvihla výš a podívala se. „Zatraceně, ne!“ a svým nejsušším humorem dodala: „Koneckonců jsou jen dvě možnosti.“ (V oněch dobách nevinosti měla Budapešť jediného homosexuála: v růžově zbarveném ohozu, se silně našminkovaným obličejem si pyšně vykračoval po korzu u řeky.) Kladla mě mezi matčiny prsy, zatímco já, poněkud předčasně zralý, jsem začal projevovat svůj odpor kopáním proti ní i chladnému světu. Babičkovsky poučujíc, pokračovala: „Je neděle ráno, 24. května, jinými slovy je to, astrologicky viděno, Blíženec, jediné znamení s dvojí tváří, milou a zlou.“ Měla bo-

hužel pravdu: jsem potměšilý exemplář. Skryt za modrookou roztomilostí, piju v žáru noci krev.

Potom se po špičkách přiblížil, v noční košili a s laskavým úsměvem, můj bratr Paul, o šest let starší, lehce šilhající na levé oko. „Gratuluji, drahá matko!“ zářil. „Tak je to tu, už nejsem jediný! Á, chlapec!“ Oči mu plály štěstím. „Můžu ho po-

držet?“ Hluboce dojata, má matka pravila: „Jistě, ale opatrně.“ Pozdvižen do jeho náruče, instinktivně jsem ho bacil do nosu, pročež mě, stále ještě s úsměvem, pevně objal a prohlásil: „Hodím ho do Dunaje.“ Rozběhl se bytem. Po vteřině hrůzy babička Fanny s vriskotem vyběhla za ním, dohonila skorovraha u dveří, které se pokoušel otevřít. „Dej to, kam to patří!“ zvolala. „Nechápeš,“ odvětil můj bratr, vzdělaný intelektuál, nedbaje svých šesti let. „Mojžíš, ten biblický, byl také jako malý unášen řekou.“ – „Mojžíše vynech!“ Drobnější šarvátko mě vysvobodila z jeho paží, byl jsem bezpečně položen zpět na mou bledou matku. Až po letech jsem pochopil, že před rodinou není záchranu.

NA ULICI

Moje matka byla moje matka, a basta. Co k tomu dodat? Porodila dva syny a přišla o svůj vosí pas. Předtím, jako mladá dívka, měla „bělorukou lásku“, která zůstala na bitevním poli – žádného milence. K literárním vzpomínkám se jeví nevhodná, tajuplnou ji dělá maximálně její nedostatek tajemství. Za její mlčenlivostí bylo cosi, co nedokážu pojmenovat. Mluvila málo.

„Ach?“ – „Opravdu?“ – „Tady máš palačinku.“ – „Myslíš?“ – „Vyspal ses dobře?“ Staromódní mateřský tvor, ani jedinkrát mi neřekla „ne“. To možná vysvětluje mou beznadějnou vášeň pro přítakávající ženy.

Nikdy se přede mnou nezmínila, že jí můj pozdní porod zruinoval vosí pas. Koupla mi první dlouhé kalhoty; česala za falešného zpěvu mé vlnasy; zašla do školy požádat učitele Tarnoczyho, prchlivého experta na dějepis a šerm, aby mi odpustil, že jsem se na konci hodiny zeptal, jestli Všemohoucí nosil vousy, a jestli ano, jak často mu je stříhali; s vlídným úsměvem se seznámila s několika mými přítelkyněmi, mezi nimi s nebezpečnou slečnou Z.; dovedla mě k roztržitému dr. Lányioví, když mi natekla varlata do velikosti ananasových melounků; následovala mě do různých zahraničních měst, jako jsou Londýn, New York a Los Angeles, přívětivě pozorovala mou první ženu, jak se jí snaží naučit způsobům stolování, a po pokusu vycvičit ji v umění konzumace *saltinbocca* poznamenala: „Ach, ona je taková puntičkářka.“ S právě tak přátelským zájmem i odstupem reagovala v New Yorku na mou druhou manželku, která matčinu přítomnost nejspíš považovala na průnik jiné ženy do úzkého kruhu své švédské exkluzivity a skoro s ní nepromluvila. „Je tichá jako moře,“ říkala má matka. V Kalifornii se spřátelila s Gretou Garbo; sedávaly spolu, hodiny klábosily německy a neschvalovaly můj odklon od zahálčivého života. [...]

V zimě 1945, stála v chladné noci s kufříkem v Budapešti. Rusové byli maximálně kilometr po její levici, Němci dva kilometry od její pravice. Chvilí předtím hrála rummy a čekala na mír, ukrytá se svou sestrou Martou a jejím mužem, strýcem Gyulou. Té noci se objevil můj bratranec, také George, přezdívaný Červený bedník, hrdinský odbojář s ohnivě zrzavými vlasy, a oznámil, že je třeba se rozdělít, protože sem brzy vtáhne vojsko. George našel pro své rodiče jiný úkryt, pro mou matku nemohl udělat nic, políbil jí ruku a popřál štěstí, slzavě objímání, a sestra se zeptala: „Kam chceš jít?“ – „Nějak projdu, běžte už,“ odpověděla a vydala se na cestu. Taková byla doba a život. [...]

Oné noci v roce 1945 nastal konečně klid zbraní, Němci ani Rusové po sobě nasměli dvacet čtyři hodin střítel, jediná dobrá věc na válce je přestávka, kdy si člověk může ulevit nebo něco naposledy splknout a proklít všechny generály. Svírajíc svůj kufřík, procházela má matka mrtvým městem, jediná šla pěšky, poblíž ani živáčka, její boty klapaly, zdálo se, že město zdrželo dech, okna zatemněná, za závěsy

blýsklo pár světél, zvuk auta bylo slyšet na kilometry. Trvalo asi hodinu, než došla na náměstí Marie Terezie, na jehož jednom konci vyčkávali Rusové a na druhém Němci. „Musíš spát,“ říkala si. V polovině němeého náměstí zůstala stát a zaklepala u jedněch vrat. Po chvíli bylo slyšet zdvořilý hlas: „Kdo, dovolíte-li otázku, je venku v tak pozdní hodině a ruší náš relativní klid?“ Moje matka si s ulehčením oddechla, protože poznala nenapodobitelný styl mluvčího. „To jsem já, teta Elsa,“ odpovíděla. Vrata se se skřípěním otevřela a objevila se hladce oholená tvář – ti lidé se ještě zahazovali holením – bratrance Jenö. Nevěřicně zazíral a tlesknuv rukama, zvolal: „Proboha, teto Elso, to se mi zdá, ne, nezdá!“ Ztišil hlas: „Pojďte dál, prosím, pojďte dál, život je zvlášť v těchto dnech plný podivuhodných překvapení, drahá, ctěná madam.“

Jenö – dle západních jazykových zvyklostí Eugen – se u nás doma v uplynulých dvaceti letech objevoval se svou hezkou, ač obtloustlou matkou, naložený buďto melounem, anebo taškou čokoládových placiček. Bratr ani já jsme jejich návštěvy nebrali na vědomí, otec se jen zmínil, že prý té tlusté mamině kdysi prokázal laskavost. „Ach, před léty to byla uprchlice z Čech.“ Za oněch skvělých nacionálních dnů zařídil, že směla v zemi zůstat. Objevovali se pak pravidelně každý rok, obvykle kolem Vánoc, ona stále tlustší a tlustší, malý Jenö větší a větší, až dosáhl, opět s otcovou pomocí, na významnou vedoucí pozici v sazárně jistých novin; zvláštní žargon, který si osvojil, vzdáleně připomínal styl jednoho politického komentátora. Když se špatné časy zhoršily a můj otec byl zatčen za to, čím byl, přišel Jenö dvakrát do našeho bytu, aby se optal, jak se věci mají, a tázal se, co by jako „do jisté míry neohrožený árijec“ mohl pro ni udělat. Matka, která ve zmatené agonii doby veškerým neohroženým árijcům nedůvěřovala, Jenömu poděkovala a netrpělivě ho poslala pryč. Přicházel znovu, vždy hladce oholen, ptal se na „velectěného strýčka Kornelia“ a zanechal svou adresu: „Pro případ, že by se situace takřikajíc vyhrotila, najdete přese všechno, drahá, ctěná, milostivá paní, uspokojivé útočiště ve skromném příbytku na náměstí Marie Terezie, kde budete srdečně vítána.“ Při poslední návštěvě se moje matka neovládla. „Jenö, chlapče drahý, nech mě prosím na pokoji, nedá se nic dělat, pan Hitler nás nemá rád.“

Nyní stáli tváří v tvář na temném náměstí. Jenö se podíval na žlutou hvězdu přišitou na šatech. Přistoupil blíž a tentokrát projednou nehovořil jako politický

komentátor. „Poslyšte,“ řekl, „můžete beze všeho bydlet ve sklepech. Žije tam asi třicet antisemitů, dá-li se tomu říkat žití. Představím vás jako svou matku. Válka už nemůže dlouho trvat, žádná válka není na pořád. Bude mír.“ Usmál se, obličej jí najednou připadal povědomý. „Následujte mě, ctěná Elso.“ Než ji nechal vstoupit, s povzdechem pohlédl na žlutou hvězdu. Chvějící se rukou ji odstranila a schovala.

ŽLUTÁ HVĚZDA

Vedl ji tmavou chodbou, pak po několika schodech dolů do sklepa, na stropě svítila holá žárovka. U zdi seděli lidé stěsnaní v koutě na matracích a na dekách jako vyčerpané slepice v kleci. „Moje matka,“ řekl Jenö. Všichni se na ni podívali. Malá, hubená žena vstala a řekla: „Tady máte čaj,“ a předstoupila s hrnkem. Matka poděkovala a hrnek si vzala. Potom s obtížemi povstal starý muž a přišel blíž, drže se za zkřivená záda. „Všechny matky našeho milého Jenöho jsou víc než vítány. Čekáme,“ zakašlal, „na konečné vítězství, přší tam?“ Moje matka zavrtěla hlavou. „Náměstí,“ znovu zakašlal, „naši draží spojení ubrání, obsadili poštovní úřad, že?“ Sr-

Kresby Antonín Sládek.

kajíc čaj, moje matka kývla. „Náš führer (od starého muže to nechtěně znělo jako „náš furor“) poslal elitní oddíl o tisíci mužích,“ záchvat kašle, „aby ty židovsko-bolševické invazory zničil.“

„Má matka teď musí odpočívat,“ skočil mu do řeči Jenö a vedl ji k matraci v odlehlejší koutě. S třesoucíma se nohama se posadila. Jenö ji prikryl odporně páchnoucí dekou, posadil se těsně k ní a začal šepat, aby ostatní neslyšeli. „Nemáte hlad?

Mám trochu černého chleba. Ne? Tak si teď odpočíte. Je vám dost teplo? Zkuste spát.“ Pak se k ní naklonil ještě blíž a upadl do svého starého stylu. „Byla byste tak laskava a informovala mě zevrubně, jak jen to je za daných okolností možné, jak se daří vašemu oddanému manželovi, Korneliovi T., víte, koho mám na mysli, pokud nežádám příliš mnoho.“ Zavřela oči. „Jsem unavená, Jenö, řeknu ti to jindy.“ Sklonil se ještě blíž. „Jenom nepatrnou informaci, prosím.“ Holá žárovka zablikala. „Je internován v koncentračním táboře Csepel. Zlomil si pravou nohu.“ Neřekla, že jejího muže zbili. „Odpusťte mi mou neutišitelnou zvědavost,“ řekl Jenö. „Je mým otcem.“ Otevřela oči, myšlenky bezobsažně kroužily unavenou hlavou. „Dlouho před vašim sňatkem,“ pokračoval Jenö, „měli on a moje zesnulá matka, která pracovala v sazárně, milostný poměr, jehož jsem výsledkem.“ No jo, pro všechno na světě, pomyslela si a její ruka na moment spočinula na jeho tváři, dost dlouho na to, aby mu sdělila, to je v pořádku, takový je život a teď už je to stejně jedno, ale zaprotestoval její měchýř, a tak řekla: „Je tady toaleta?“

Poblíž zahlučel ruský hlas, podívala se na Jenöho, zazářil a zdvihl obě ruce, jako by chtěl říci, být osvobozen znamená vzdát se, vykročili zpátky do sklepa, obyvatelé se k sobě ještě víc přitiskli a snažili se svými bílými sklepními obličejí usmívat, někdo vyrazil dveře, dovnitř vtrhl voják s puškou připravenou ke stříbě, má matka vystoupila před bílé obličej, voják vyštěkl: „Nacisti, nacisti?“ Matka k němu přistoupila blíž pod holou žárovku a zalhala: „Tady žádní nacisti nejsou,“ a ukázala mu žlutou hvězdu vytaženou z kapsy. Vojákův obličej, mladá tvář, rozčilením zrudl, přivrával a špinavou rukou jí žlutou hvězdu vytrhl, odhodil pušku na zem, nohy se mu zamotaly, ztratil rovnováhu, přepadl na matku, omluvně se usmál, popadl ji za ruku a mumlal cosi rusky a ona věděla, je po válce, vmlaskl jí na ruku polibek a ona si vzpomněla, co její muž, který byl mým otcem, řekl jednou večer poté, co právě dočetl jakousi Čechovu povídku: „Není nad ‚tyhle Rusy‘; pokračuje jiné, dobré nebo špatné; nikdy na to, má drahá, nezapomeň.“

(Ukázka z knihy *Autodafé, Prostor, Praha 2005, překlad Petr Štědroň. Kráceno.*)

ZACHOR VEŠAMOR

Židovské památky v České republice v roce 2007

Podíváme-li se s odstupem času na to, jak se po roce 1989 Federace ŽO i jednotlivé židovské obce staraly o záchranu židovských památek v České republice, můžeme hovořit o několika etapách.

Ústěk – rekonstrukce rabínského domu. Foto M. Malý.

Pro první etapu, trvající zhruba pět let, bylo charakteristické především úsilí zmapovat právní a faktický stav dochovaných synagog a hřbitovů, zamezit jejich dalšímu ničení a bourání snahou o restituci a v některých případech dohodou o vydání či koupi. Bylo

Hřbitov v Čížkovicích u Litoměřic, po vyčištění zarostlý travou.. Foto J. Daniček.

zcela jasné, že pokud židovské obce nebo Federace ŽO památky nevlastní, nemají v ruce účinný nástroj na jejich

ochranu. Většina hřbitovů zůstala i za totality v majetku židovských obcí.

Ty, které byly převedeny nebo prodány, se právě v tomto období většinou podařilo získat zpět. Také řada synagog byla v rámci restitucí nebo dohodou židovským obcím navracena. Celková bilance však byla alarmující: zjistilo se, že židovské památky jako celek utrpěly v letech 1948–1989 ještě větší škody než

v době nacistické okupace! Mnoho hřbitovů bylo zcela zničeno, celá řada synagog zbořena, jiné byly k nepoznání přestavěny nebo se nacházely v havarijním stavu.

Tehdy bylo také s politováním konstatováno, že devastací se aktivně účastnili i někteří tehdejší představitelé židovských obcí, kteří umožnili např. prodej náhrobních kamenů ze židovských hřbitovů kamenickým firmám a legalizovali jejich odvozy (viz Rch 6/1998, str. 6–9 a 8/1998, str. 15 a 19). Existovalo však také nemálo zaměstnanců a členů obcí, kteří se za záchranu a údržbu židovských památek i přes nepříznivé podmínky účinně zasazovali.

OBROVSKÝ ÚKOL

Další etapu můžeme vymezit léty 1996–2002. V tomto období dochází díky restitucím ke stabilizaci finanční situace alespoň některých židovských obcí. Pražská obec vytvořila nadaci, jejíž výnos

z převážné většiny plynul – a dodnes plyne – na záchranu památek. Tak už po řadu let může Praha investovat částku okolo osmi milionů korun ročně do 180 hřbitovů a více než dvou desítek synagog, které se nacházejí v oblasti jejího územního působení.

Obnovená obřadní síň hřbitova v Radouň u Štětí. Foto Jiří Daniček.

Postupně byla zahájena celková stavební a restaurátorská obnova synagog v Březnici (1995), Písku (1995), Čáslavi (1996), Nové Cerekvi (1998) a Jičíně (2002) a hřbitovů (Brandýs nad Labem, Černovice, Humpolec, Kolín, Mladá Boleslav a mnoha dalších). Podobně se v rámci možností

Čížkovice: Co k čemu a kam patří? Foto M. Malý.

věnovaly svým památkám i obce v Brně, Plzni, Teplicích, Děčíně, Ostravě, Liberci, Ústí nad Labem, Olomouci a v Karlových Varech.

Práce, kterou jednotlivé ŽO během několika let odvedly, je úctyhodná. Přesto však začalo být brzy zřejmé, že na obrovský úkol, jakým je záchranu památek, zejména mimopražské obce nemohou stačit. Současně bylo zřejmé, že tento úkol nelze přenést na někoho jiného. Subvence ze strany státu na památkově chráněné objekty, porozumění a vstřícnost místních samo-

správ i iniciativa občanských sdružení či jednotlivců jsou významnou a důle-

Synagoga v Nové Cerekvi z. pol. 19. stol. Foto J. Daniček.

žitou pomocí. Zásadní část zodpovědnosti a závazku však leží na židovské straně.

DLOUHODOBÝ PROJEKT

Federace židovských obcí přišla v roce 2001 s návrhem řešení. Na její půdě byl vypracován návrh dlouhodobého projektu, který umožnil, aby na ni mohly mimopražské ŽO převést památky, o které se nemohou postarat. FŽO současně dohodla průběžné financování projektu s Nadačním fondem obětí holocaustu, který založila a do kterého stát vložil finanční prostředky představující částečnou kompenzaci za nevydaný soukromý i komunální židovský majetek.

Od roku 2002, kdy byl záměr radou FŽO schválen, bylo na federaci převedeno téměř 100 hřbitovů, 10 synagog a 3 obecní domy. Při FŽO vznikla expertní komise, která projekt sleduje

Restaurovaný strop strážnické synagogy. Foto M.M.

z odborně památkářského hlediska. Organizací vlastních prací a jejich zajišťováním byla na základě komisionářských smluv pověřena a. s. Matana, jejíž Správa budov a hřbitovů stejnou

činnost vykonává pro ŽO Praha a má se záchranou židovských památek dlouhodobé zkušenosti a vykazuje dobré výsledky. Práce na projektu jsou řízeny ze dvou center: z Brna (ing. J. Klenovský) a z Prahy (ing. M. Malý).

Během pěti let, kdy projekt běží, se významnější práce uskutečnily už na 73 hřbitovech, 5 synagogách a 2 obecních domech. Zvlášť potěšující je, že se v některých místech daří zachránit

V poslední době byl opraven zcela zdevastovaný hřbitov v Úštěku. Foto J.D.

Svým způsobem výjimečná je i záchrana židovského hřbitova a obřadní síně v Radouni na Litoměřicku. Po-

kud by se podařilo získat grant třeba ze strany Evropské unie, mohl by k celému pojetí přistoupit i čtvrtý segment, kterým jsou celky zachovaných židovských ulic nebo ghett. Pro ghetto v Polné již má Zecher základní záměr s dokumentací připravený.

Každý ví, že mnoho hřbitovů a památek v ČR je stále v nedůstojném a někdy i alarmujícím stavu. Ale existuje reálná naděje, že postupně budou zachráněny, opraveny a rozumným způsobem využity a přístupně. Přítomnost, jak bylo řečeno, se skládá stejnou měrou z minu-

a restaurovat celý památkový fond v jeho rozmanitosti. Jako příklad může sloužit Úštěk, kde byla v letech 1993–2003 nákladem 5 milionů korun kompletně obnovena a do původního stavu navrácena synagoga, která již byla určena k demolici. (FŽO tu spolupracovala s nadačním fondem Zecher, který založila pro řešení nestandardních akcí na záchranu památek.) Současně je od roku 1996 opravován naprosto zdevastovaný hřbitov (zatím proinvestováno 1,3 milionu) a konečně roku 2002 byla zahájena celková rekonstrukce úštěckého rabínského domu (investice zatím 1,3 mil.). Podobně komplexně se daří postupovat v Krnově, Úsově, Strážnici a v Polné.

Synagoga v Úštěku je opět ozdobou města. Foto J. Daniček.

losti a z budoucnosti. To je třeba mít na paměti.

JÍRÍ DANIČEK

NADĚJE JE NA DALŠÍ STRÁNCE

Nová výstava v Galerii Roberta Guttmanna

„Naděje je na další stránce. Nezavírej knihu. Obrátil jsem všechny stránky a naději jsem nepotkal.

Naděje je možná ta kniha.“

Edmond Jabés, *Od knihy ke knize*

Židovské muzeum v Praze zahájilo v srpnu výstavu představující historii muzejní knihovny a jejího knižního fondu. Pomocí dobových fotografií, dokumentů a knih předkládá návštěvníkům nejen osudy sbírky, ale i osobností s ní úzce spjatých. Mnohé exponáty, např. fotografie ze skladišť knih Treuhandstelle, fotografie válečné expozice ve Vysoké synagoze, osobní dokumenty představovaných osobností či knihy z ghetta Terezín a zprávy o tamní knihovně, jsou veřejnosti představeny vůbec poprvé.

Již od založení muzea v roce 1906 tvořily knihy součást jeho sbírkových fondů; zpočátku se pozornost muzejníků zaměřovala na pražské hebrejské tisky

a díla autorsky či tematicky spojená s Prahou. Za okupace bylo ustanoveno Židovské ústřední muzeum. Zde se, jak známo, kumulovaly především předměty z rušených židovských obcí Čech a Moravy, včetně knih. Pod dohledem odborníků, mezi nimiž byl i zakladatel předválečného pražského muzea S. H. Lieben, probíhalo jejich třídění a katalogizace. Součástí konfiskovaných předmětů představovaly i knihy zasílané do muzea z pražské Treuhandstelle, jež měla za úkol likvidaci soukromého majetku deportovaných židovských obyvatel.

PO VÁLCE

Obnovené Židovské muzeum v Praze se stalo místem, kde se soustřeďovaly knihy z židovského majetku, který nebyl restituován: přešla sem část knih tzv. Terezínské ústřední knihovny (pod vedením Emila Utitze fungovala v terezínském ghettu od listopadu 1942 do července 1945) a sbírka označená „Jc“, kterou v Terezíně zpracovávalo tzv. *Talmudkommando*, skupina odborníků vedená Otto Munelesem. Do muzea byla rovněž převedena původní knihovna Židovské náboženské obce v Pra-

ze, tvořící dnes historické jádro knižního fondu. Posledním objemným přírůstkem knihovny se staly tzv. svozy, knihy depónované na zámku v Mimoní a okolních lokalitách severních Čech, původně soustředěné nacisty v Berlíně.

Mnoho knih bylo po válce restituováno či vydáno obnoveným židovským obcím v Čechách a na Moravě, stejně jako zahraničním organizacím (např. UNNRA, JOINT). Po zestátnění Židovského muzea v roce 1950 byly přesuny knih zastaveny a v rámci muzea byl vytvořen úsek knihovny, který začal se zpracováváním nahromaděných svazků. V té době působila knihovna navenek dojmem uzavřené instituce spravující nedostupné, výlučné knižní fondy.

V období normalizace vznikl fond prohibit, kam byly vyčleněny knihy zakázaných autorů, překladatelů či editorů. Teprve uvolnění politických poměrů v roce 1989, navrácení Židovského muzea do rukou původních zřizovatelů (1994) a obnovený zájem o judaistická studia otevřely široké veřejnosti cestu k cenným dílům soustředěným v muzejní knihovně, která zahájila soustavnou práci na evidenci, katalogizaci, ochraně fondů a budování moderních depozitářů. Dnes je knižní fond Židovského muzea v Praze snadno obslužný a knihovna nabízí standardy odpovídající moderním vědeckým i muzejním požadavkům.

TŘI UČENCI

Součástí výstavy jsou profily tří knihovníků, spjatých neodmyslitelně s osudy mu-

Zleva: Tobias Jakobovits, Salomon Hugo Lieben, Otto Muneles. Foto ŽM v Praze.

zejního knižního fondu, jejichž výročí si v letošním roce připomínáme. Na podzim

uplyne 65 let od úmrtí zakladatele muzea, hebraisty a historika SALOMONA HUGA LIEBENA (28. 4. 1881–10. 11. 1942). S. H. Lieben hned po studii na univerzitách v Německu a Praze vyučoval židovské náboženství na pražských středních školách, přispíval do mnoha periodik a publikací včetně encyklopedií. Provozoval rovněž obchod – knihkupectví, nakladatelství, antikvariát v Praze. Roku 1914 se oženil se Sophií Adlerovou, s níž měl dva syny. V prvních letech existence pražského Židovského muzea se plně soustředil na rozvíjení jeho činnosti a budování sbírek. Ve třicátých letech přesunul těžiště svých aktivit do pražského pohřebního bratrstva, kterému předsedal. Ačkoliv mu byla nabídnuta možnost vystěhovat se do Palestiny, neučinil tak. Rozhodl se zůstat v Praze, kde spojil svůj osud s válečným muzeem, v němž katalogizoval sváženě knihy. S. H. Lieben zemřel náhle, cestou do synagogy.

Dalším jubilantem je TOBIAS JAKOBOVITS (23. 11. 1887–27. 10. 1944), knihovník Židovské náboženské obce v Praze. Univerzitní studia absolvoval v Praze, rabínská na ješivách v Maďarsku a v Německu. V knihovně pražské židovské obce působil od roku 1912, nejprve jako pomocný knihovník, od roku 1922 zde zastával místo vedoucího. V témže roce uzavřel sňatek s Bertou Petuchowski, dcerou svého berlínského učitele. Až do začátku války působil také jako rabín a učitel náboženství na pražských německých židovských školách. Po ustavení Židovského ústředního muzea zde pracoval na katalogizaci knih a na přípravě expozice ve Vysoké synagoze (1942) věnované hebrejským tiskům a rukopisům. Do Osvětimi byl spolu se svou ženou deportován 27. 10. 1944, zde byli oba zavražděni.

Před 40 lety zemřel OTTO MUNELES (8. 1. 1894–4. 3. 1967), který od roku 1950 vedl knihovnu Židovského muzea v Praze. Po studii filologie na pražské univerzitě, ovlivněn vlnou východoevropského chasidismu, odjel studovat do Haliče, kde se zaměřil na rabínskou a chasidskou literaturu. Zde prohloubil svůj zájem o židovskou mystiku – kabalou. Asi v roce 1918 se oženil a o čtyři roky později se vrátil se svou ženou Barborou a synem do Prahy, kde se o rok později narodil i druhý syn. V Praze působil v pohřebním bratrstvu. Postupně si budoval

rozsáhlou odbornou knihovnu a stal se znalcem židovské bibliografie. Za války narázově katalogizoval knihy Pohřebního ústavu uložené v Židovském ústředním muzeu. V červenci 1943 byl i s rodinou

Hebrejský slabikář, M. Woskin. Foto ŽM v Praze.

deportován do Terezína, kde vedl skupinu odborníků zpracovávající hebraika a judaika (*Talmudkommando*). Ačkoliv žádal o zařazení do transportu, s nímž odcházela jeho rodina, nebylo mu vyhověno. O tragické smrti svých nejbližších se dozvěděl až po válce. Reakcí byla jeho uzavřenost a hluboké ponoření se do práce na zpracování knih, soustředěných v Židovském muzeu, z nichž postupně budoval reprezentativní sbírku. Mezi konzultanty přicházející do muzea patřila i Milada Vilímková, s níž se na jaře roku 1954 oženil. Na sklonku života soustředil svou vědeckou práci na průzkum náhrobků Starého židovského hřbitova a dějiny a kulturu Židů v českých zemích.

Psačí stroj upravený pro hebrejštinu. Foto ŽMP.

Ačkoliv se osudy všech tří osobností střetly ve vypjatých dobách druhé světové války a jsou protny tragických osudem židovského národa, žije jejich dílo a odkaz dodnes a promlouvá k nám prostřednictvím živé instituce, která navazuje a rozvíjí jejich započaté dílo. K výstavě, která je přístupná do 21. 10. 2007, vyšel stejnojmenný katalog v české a anglické verzi. **MICHAL BUŠEK**

Rodger Kamenetz

DVĚ BÁSNĚ

NEMUSÍTE BÝT ŽID

Můžete být černoš, Ital, Čeroký s mohutným chrupem, který se zubí nad sendvičem s karbanátkem.

Nemusíte být Žid, abyste miloval, s jistotou nebo nejistě, nemusíte být Žid, abyste miloval

Levysův žitný chléb. Nebo cokoli: zrnko kmínu či tvrdé černé semínko nocenky

pozdě odpoledne v korunních plátcích

ještě uzavřené. Víte, že tam je, a nemusíte být Žid. Nemusíte být Žid, abyste kráčel míli parkem se sluncem, které na sklonku dne růžoví,

či miloval Růžu v tom parku nebo doma (Růžu, jež vám lásku oplácí).

Nemusíte být Žid, abyste zvolna žvýkal a vychutnával žitný chléb, dokud nezesládne. Jen musíte

být ochoten zpomalit čas a vidět se na plakátu

vyfocený ve svém etnickém úboru v dobách, kdy etnicita byla oukej, ještě

ne odstrašující nebo nerozlišitelná:

LÍBEJ MĚ, JSEM IR

a znovu mě líbej, jsem gay, Ital,

Číňan a

ZDE NEPARKUJTE VYHRAZENO PRO POLÁKY.

Vážně, nemusíte být čímkoli, abyste milovali.

Nemusíte být Žid. Můžete být cokoli úžasného

nebo odlišitelného. Mohl byste pro jednou,

třeba jen na hodinku nebo na den zapomenout, že jste jiný. Nemusíte být Žid,

nemusíte jím být, abyste miloval, abyste miloval

chléb. Nemusíte být zrovna vadný, abyste miloval Židy – ale pomáhá to.

TORA

Genesis 1,1

Když Bůh počal tvořit abecedu nebe a země, vítr zčeřil černé vody a země byla bez jména či tvaru.

Žádáme nemožné od fundamentálních textů; když prozkoumáváme nějakou samohlásku, rozpouští se, sotva k ní pronikneme.

Není jména k vyslovení, není tvarů ke spatření a písmena od alef k tav se čeří jako tříšť oceánu.

Vznášíme se nad vodami stvořenými před počátkem, nad vodami vylivujícími písmena černá jako inkoust nebo myšlenka.

(Ze sbírky *The Lowercase Jew*, která vyšla roku 2003 v Illinois, přeložil Pavel Šrut. Větší ukázkou z tvorby amerického básníka přinese Židovská ročenka 5768 – 2007/2008.)

NEVIDITELNÁ MEZUZA

(Židé v poválečném Československu)

Jaké to je vyrůstat v rodině, jejíž velká část zahynula v době šoa a mnozí z těch, co přežili, po roce 1948 odešli do emigrace? Jaký to je pocit, uvědomovat si od dětství svou „jinakost“? A z jiné perspektivy: jaké to je vychovávat děti v komunistickém Československu, v době státního antisemitismu a současně se vypořádávat se vzpomínkami na prožitě peklo? O zkušenostech lidí, kteří prošli tábory smrti, vyšla u nás od 90. let řada knih, několik se zabývá i pocity jejich dětí, tzv. druhé generace. Díky výzkumu socioložky Aleny Heitlingerové se poprvé objevila publikace, která – ač prostřednictvím zážitků dětí – zachycuje obě zkušenosti (tedy „otců i dětí“). Jmenuje se *Ve stínu holocaustu a komunismu (Čeští a slovenští židé po roce 1945)* a vzhledem k tomu, že zaznamenává výpovědi poměrně velkého počtu lidí, kteří o svém dětství a dospívání v 50. až 70. letech v Československu hovořili, lze v ní navíc nalézt i obecnější odpovědi na zmíněné otázky.

Alena Heitlingerová (nar. 1950 v Praze, od roku 1968 žije na Západě) prováděla v roce 2002 výzkum, jehož se zúčastnilo 195 Židů, z toho 79 ze Slovenska a ostatní z Čech a Moravy. Bylo to 100 žen a 95 mužů, kteří se narodili buď během války (10 % dotazovaných), nebo po ní. Zhruba polovina z nich jsou emigranti, kteří odešli po sovětské okupaci. Informace získávala pomocí podrobného dotazníku, ve skupinových a individuálních diskusích a rozhovorech, v dopisech, které jí lidé psali. Osobní zkušenosti těchto lidí (i své vlastní) doplnila výzkumem ve státním archivu a v archivu svého otce Oty Heitlingera, který v letech 1961–1974 působil jako tajemník pražské židovské obce. Respondenti se soustředili na několik tematických okruhů, např. zážitek války u rodičů či skrývání svého židovského původu; odpovídali např. na otázky „kdy jste si uvědomili, že jste Židé?“ či „co vás k židovství přitahuje?“; vyjadřovali se ke svému vztahu k židovství a k Izraeli.

POVÁLEČNÁ ZKUŠENOST

Podle údajů v knize si lze představit osud obyčejného Žida poválečné generace

a jeho vztah k židovství (pro přehlednost o něm hovoříme v mužském rodu, i když podíl žen a mužů byl v dotazníku zhruba stejný):

Je to ženatý muž s vysokoškolským vzděláním; pravděpodobnost, že žije ve smíšeném manželství, je velmi vysoká. Oba rodiče prošli koncentračními tábory a o tom, že je Žid, se dozvěděl už jako dítě. Řekli mu to rodiče, ale současně pochopil, že se s tím mimo rodinu a úzký okruh rodinných přátel, většinou též Židů, moc chlubit nemusí, zrovna jako s tím, že má příbuzné v kapitalistické cizině nebo v Izraeli. Své židovství tak prožíval v dětství a dospívání hlavně prostřednictvím umění a kultury, především literatury;

V polovině 60. let režim povoloval uzdu. Jen tak se mohlo stát, že básník Allen Ginsberg mohl být zvolen králem Majálesu (na snímku z r. 1965) a židovská mládež ho nesla na ramenou do Staronové synagogy. Jenže všechno bylo jinak: Ginsberga komunisté z Prahy vypověděli a brzy nato ho do ciziny následovaly zástupy emigrantů včetně židovských.

Foto ČTK.

o judaismu mu doma nic neříkali; dozvěděl se spíše o tom, co rodiče zažili v koncentráku. Otec byl v komunistické straně a židovské svátky se doma neslavily. I když před ním hlavně na základní škole občas nějaký chytrák zanádal na Židy (nebo přímo jemu), měl hezké dětství, v kolektivu nijak netrpěl, za kamarády měl většinou nežidovské vrstevníky. Od 60. let začal chodit s rodiči a jejich přáteli na židovskou obec, na oslavu Chanuky nebo Purimu. O židovství se začalo více mluvit, vycházely knihy s židovskou tematikou, na pražské obci se pořádaly přednášky, ale také třeba koncerty populárních zpěváků. Na obci se seznámil se svými vrstevníky,

s těmi pak vyrazel také do kaváren a vináren. Cítil se s nimi dobře, debaty s lidmi ze stejného prostředí si užíval.

Pak přišla sovětská invaze: pokud zůstal v Československu a žil v Praze, mohl ještě pár let chodit na přednášky, ovšem teď pod dohledem Státní bezpečnosti, riskoval kvůli nim i výslechy a jiné nepříjemnosti, takže toho raději nechal. Společenský život na obci kromě oslav náboženských svátků ustal, účast na bohoslužbách ho nelákala. Uzavřel se tedy do soukromého židovství, jež začal znovu prožívat prostřednictvím knih. „Toto osobní vězení“ ukončil až pád komunismu.

Pokud emigroval na Západ a chtěl se zapojit do činnosti místní židovské obce, možná zjistil, že toho o praktickém židovství vlastně moc neví, protože náboženské příkazy nikdy nedodržel. Tato skutečnost ho rozladila a k místnímu židovskému společenství si hledal cestu dlouhou a složitou. Udržoval kontakt s židovskými kamarády z rodné země a nenechal si ujít, když se po letech zase viděli doma při setkání na židovské obci.

SCHŮZE, PAK SYNAGOGA

Toto podání je ovšem zjednodušené. Heitlingerová cituje i řadu příběhů vymykajících se průměrnému osudu – tyto případy jsou většinou dramatičtější, válečná zkušenost rodičů se do života dětí promítá silněji, stejně jako jejich náboženské citění či pocity vykořenění. Stojí za to citovat některá doplnění stručných dotazníkových kolonek. Týkají se například toho, jak se rodiče snažili svůj původ před dětmi skrývat či jak se snažili skloubit komunistické přesvědčení s náboženským citěním:

„Česká účastnice vyprávěla, jak byla zmatena, když jako dítě pozorovala, že se matka dotýká veřejného bytu pokaždé, když odcházeli. Matka nikdy nic o imaginární mezuzě nevysvětlila; žádnou mezuzu neměli, ježto by byla zřejmým znamením židovské identity – kterou se tato matka snažila skrýt.“ „Pobožní rodiče, kteří vstoupili do komunistické strany, projevovali odporující si postoje vůči judaismu, což děti mátló. Jednomu z respondentů připadalo obtížné pochopit otcovu nábožnost. Bylo mu 10 let a viděl, jak se otec odpoledne účastní schůze komunistické strany, a pak se setměním jde do provizorní synagogy, aby se účastnil pobožnosti. (Bolševici strhli synagogu a postavili na jejím místě autobusové nádraží.) Při jiné příležitosti se účastnil jiné komunistické

schůze a později odpoledne se snažil holýma rukama zachránit napůl zničený židovský hřbitov, demolovaný týmiž bolševiky, s nimiž byl v poledne na schůzi.“

Heitlingerová soudí, že „vztah ke komunismu je nejvýznamnější rozdíl, jenž odlišuje první generaci od druhé“. Více než polovina respondentů měla otce členy KSC (více v Čechách a méně na Slovensku), většinou vstoupili do strany z vděčnosti vůči Rusům, že osvobodili Osvětim a Terezín. Pro druhou generaci už komunismus prázdné kouzlo neměl, naopak – totalitní režim mnoho jejich příslušníků vyhnal do emigrace.

HISTORICKÝ KONTEXT

Osobní zkušenosti jsou v knize zasazeny do dobového historického kontextu, je zaznamenána řada reálií z 50., 60. let a z období normalizace. Autorka se podrobně zabývá i osudem židovského společenství po pádu komunismu, samostatnou kapitolu pak věnuje krizi v pražské kehile v roce 2004. Některé její rysy, například úlohu hnutí Chabad-Lubavič, hodnotí ve srovnání s jinými evropskými zeměmi s podobnou zkušeností (Polsko, Litva). Zde by bylo jistě možné polemizovat s autorčinými závěry týkajícími se „náboženské“ a „finanční nadvlády ortodoxních židů“ nad ostatními, s nimiž údajně kehila jedná jako s „občany druhého řádu“. Bylo by asi na místě se zmínit, v jakém stavu byl po padesáti letech devastace restituovaný majetek, který obec získala, a kolik úsilí a práce bylo třeba vložit, aby alespoň jeho část byla schopna přinášet zisk. Ten neslouží blahobytu „ortodoxní menšiny“, ale k úhradě programů obce, především sociálních a vzdělávacích (domovy pro seniory, židovská škola a gymnázium), určených všem Židům bez rozdílu náboženské orientace – tedy i ateistům. Více prostoru by si v knize snad zasloužila i zmínka o lidech, kteří přišli po válce do Čech z Podkarpatské Rusi a nezanedbatelnou měrou se tu zasloužili o udržení tradičního judaismu.

Kniha Aleny Heitlingerové je určitě cenná pro všechny, kdo se o poválečnou historii českého a slovenského Židovstva hlouběji zajímají. I když byla psána anglicky a určena nejprve zahraničnímu publiku, řada souvislostí, údajů a názorů, jež v ní zaznívají, je určena především českým a slovenským čtenářům.

ALICE MARXOVÁ

(Alena Heitlingerová, *Ve stínu holocaustu a komunismu. Čeští a slovenští židé po roce 1945*. Vydalo nakl. G/G v Praze roku 2007. Z angličtiny přeložili Dagmar a Petr Lieblovi. 274 stran, 299 Kč.)

JAKO V RÁJI

Tak se cítili účastníci setkání, které se konalo 30. 7.–5. 8. 2007 na pozvání slovenské židovské komunity – „přeživších 2. generace“ – v rekreační oblasti Tále v Nízkých Tatrách. Již dřívější srazy slovenských Židů z domova i zahraničí zanechaly v lidech nezapomenutelný dojem, o čemž svědčí nedávno vydaná kniha Petera Salnera a videofilm (obojí bylo na Tálech představeno). Letošní sraz se lišil tím, že se ho na pozvání Slováků účastnily mj. i české „Děti Maislovky“.

Proč se nám zdálo, že jsme v ráji? Protože to odpovídalo našim představám o tom, jak asi ráj vypadá: krásné počasí, milá společnost, dobré jídlo a duševní pohoda. Jako bychom se znali odjakživa, tvořily se spontánně slovensko-české skupinky, které se vydávaly na výborně organizované nebo individuální túry a výlety. Program nabízel pro každého něco. Nikdo se nenudil. Nikdo se nemusel cítit osamoceny. Jídlo bylo vynikající, každý večer až téměř do rána nám vyhrávala k jídlu, zpěvu a tanci (na náš věk obdivuhodně divokému a vytrvalému) kapela, každý večer jiná; velkým překvapením byla vynikající bratislavská Lidovka předsedy Ústřední rady slovenských náboženských obcí Fera Alexandra nebo band, který celý večer vyhrával šlagry z našeho dětství a mládí, dále vynikající Bratislavský klezmer, který mnozí z nás znají z nahrávek.

Účastníci, lidé v předpenzijním nebo už penzijním věku, se mnohdy setkali poprvé, aby zjistili, že jsou s leckým z přítomných blíže či vzdáleně příbuzní nebo že se alespoň znali jejich rodiče. Vznikly desítky nových přátelství a kamarádství, která určitě nezaniknou. Uvědomovali jsme si zcela konkrétně mimořádnost naší generace. Že v sobě neseme a každý svým způsobem pocítujeme dědictví válkou zasažených rodičů. A prožitky – jejich i vlastní – v poválečném státě. Naše představa jak tuto zkušenost předat dalším generacím, je však nejednotná, ne-li nerealizovatelná...

Zorganizovat takovou akci pro téměř 200 účastníků, z nichž každý má jinou představu o všem možném i nemožném, je opravdu geniální práce. Jsme vděční za to, že jsme se mohli zúčastnit tohoto nezapomenutelného setkání. Děkujeme Dáše Gavorníkové, Emilovi Weissovi i všem ostatním, že nám ten krásný týden v ráji umožnili.

Doufáme, že to nebylo naposledy.

**HANA WEISSBARTHOVÁ-TRUSILOVÁ,
VĚRA TRNKOVÁ-NERADOVÁ**

SVĚDECTVÍ ŽIDOVSKÝCH HŘBITOVŮ

Poté, co se najdou lidé, kteří porazí autem chlapce a zraněného ho pohodí v lese či okradou muže, který jinému zachraňuje život, se zdá téměř nepřipadné hovořit o ničení židovských hřbitovů. A přece je to téma, o němž se sluší mluvit.

V červenci bylo v Bohumíně vyvráceno 25 židovských náhrobků. Ve městě žilo před 2. sv. válkou na 400 Židů, tábory smrti přežilo 11. Ještě v červenci byly zjištěny rozsáhlé škody v Písku: povaleno bylo 23 náhrobků, z toho dva rozbity na malé kousky. (Než nacisté Písek okupovali, žilo v něm na 300 Židů. Nevrátilo se jich ani 20.) Tyto útoky budou zařazeny do statistiky, stane se z nich číslo mezi čísly. Údaje, které máme k dispozici, nejsou úplné, ale i to, co víme, kreslí nedobrý obraz. Společnost Matana při ŽOP, má ve své správě 270 židovských hřbitovů. Jen od roku 2000 jich bylo poškozeno téměř 30 %. Navíc ne všechny hřbitovy mají správce, kteří by alespoň zaznamenali dílo zkázy, a také ne všechna hanobení židovských pohřebišť vejdu ve známost.

Aritmetika zmaru má i svůj konkrétní obsah. V některých případech se židovské hřbitovy staly místem plošného ničení. Tak tomu bylo v Hradci Králové, Příbrami, Libochovicích, Golčově Jeníkově, Benešově či Ioni v řijnju v Žamberku, kde rozběsněný nezletilec rozbil několik desítek náhrobků. Oprava přijde na 570 000 korun, historická škoda činí tři a půl milionu. Někdy se jedná o systematickou devastaci s výdělečným záměrem: ze hřbitovů mizí žulové náhrobky, které je možno spatřit třeba jako desky zahradních stolů chatařů, zloději otrhávají kovové části náhrobků. Stále nová sklíčoví svědectví vydává v tomto ohledu např. Nový židovský hřbitov v Praze či v Kolíně.

Devastující nájezdy sběračů dokládají, že ne vždy jsou hřbitovy ničeny ze zášti či z vandalství. Co však naplat, v době, kdy přeživší koncentračních táborů samou svou existencí nedávají zapomenout na hrůzy šoa, bude mít každý útok na židovský hřbitov zvlášť odpornou pachut. V řádu života je, že živí pečují o hroby svých zemřelých. Evropským Židům to z velké části nebylo dopřáno. Nacisté je systematicky vyvražďovali, nebylo zemřelých a pozůstalých, ale jen obětí. A tak mezi nesčetnými případy lidské pokleslosti zůstanou ve velkém ničené židovské hřbitovy v Čechách a na Moravě mementem, smutně promlouvajícím o naší současnosti.

(Psáno pro *Rch a Rádio 6*, red. kráceno.)

LEO PAVLÁT

MACEVA U JANDÁKŮ ... a jiné události

/Vybráno z českého tisku/

Hranický týden přinesl ve svých srpnových číslech na pokračování článek o životě Edity Steinové, Husserlový žačky, umučené před 65 lety, v srpnu 1942 v Osvětimi. Steinová byla v r. 1996 prohlášena na katolickou svatou. ■ Vítězslav Jandák má na zahradě macevu. Před 25 lety ji prý u Bratislavy zachránil z haldy židovských pomníků, z nichž „bolševici dělali silnici“. Měl ji nejdřív v pokoji, ale „zjistil, že ten kámen byl zakletý. Prý patřil sebevrahovi. Kolem mě se začala dít různá neštěstí.“ Zašel tedy na židovskou obec, kde mu řekli, „jakou musím říct modlitbu, aby ty věci přestaly... Od té doby ji mám na zahradě pod stromem a stop, je svatý pokoj,“ řekl bývalý ministr kul-

Kresby Antonín Sládek.

tury za bezvěreckou ČSSD deníku Právo (11.8.). ■ Pod titulkem „Zdědil jsem strach z komunistů“ přinesl Brněnský deník (11.8.) celostránkový rozhovor s Jichakem Seifertem, jedním z možných kandidátů na post brněnského rabína. Seifert je podle deníku „jedním z asi pěti lidí na světě, kteří mohou prohlásit: Jsem rabín a umím česky“. Na otázku „Kdy jste se rozhodl stát se rabínem?“, odpověděl mj.: „Když jsem byl malý. Slyšel jsem o tom, že existuje nějaká linie proroků, a po této cestě jsem se vydal.“ ■ Ze Brno hledá český mluvčího duchovního, referovala Mladá fronta Dnes už od 8. srpna. ■ Pod titulkem „Beseda, na kterou se nezapomíná“ psal Havlíčkobrodský deník (10. a 11.8.) o setkání studentů choťebořského gymnázia s odbojářem a vězněm nacistických koncentračních táborů Adolfem Burgerem (90), autorem knihy *Đáblová dílna*. ■ Táborský deník (27.7.) přinesl s Burgerem rozhovor, z něhož vyplývá, že se dostal do koncentračního tábora proto, že padělal křesťní listy pro Židy. V Sachsenhausenu byl zařazen do dílny, kde se padělaly dolary, a oproti Osvětimi si prý připadal jako na dovolené. „Ale mrtvý,“ dodal, „byl jsem mrtvý na dovolené. Stoprocentně jsem věděl, že se odtamtud nikdy nedostanu.“ Na motivy Burgerova života natočili nedávno v Německu film *Padělatelé*. ■ „Mikve Židy láká“ hlásá v titulku Hodonínský deník (15.8.) a hned dodává, že na ni „dají miliony“. Jde o nedávno objevenou rituální

lázeň ze 16. století v Mikulově, na jejíž obnovu a zpřístupnění (závazně příští rok) chce investor z Izraele věnovat dva miliony korun. Znalci považují sumu na nedostačnou a termín za neuskutečnitelný. ■ Region Krnovské noviny (7.8.) přinesl ob-

sáhlý článek s titulkem „Sláva a pád obchodního domu Breda“. Noviny připomínají, že zakladatel obchodního domu, jednoho z nejvýznamnějších u nás, Max Breda a David Weinstein, začali počátkem 90. let jako malí obchodníci, jejich dům pak od r. 1898 „formoval životní styl Opavanů“. ■ Klatovský deník (15.8.) referoval o tom, že židovský hřbitov v lese za Hartmanicemi by se měl stát pietním místem připomínajícím

hrůzy šoa. „První krok k tomu udělala skupinka devíti dobrovolníků z Diecézní charity v Českých Budějovicích.“ Podle ředitelky charity je k tomu inspiroval mj. film *Zmizelí sousedé*, který natočili hartmaničtí žáci. ■ V článku „Zachránili Židy a pak dostali nápad“ píše MfD (15.8.) mj. o tom, že třebíčskou čtvrť Záměstí, dnes zapsanou v seznamu UNESCO, chtěli komunisté zbourat a postavit na jejím místě své panelové sídliště. ■ Pod titulkem „Užaslý dav přihlížel luštění náhrobků“ píše Třebíčský deník (6.8.) o herci Jaroslavu Achabovi Haidlerovi, který zavedl zájemce na židovský hřbitov v Třebíči, aby jim „osvětlil tajemné nápisy“ na náhrobcích. „Rozluštit nápisy jednoho hřbitůvku je práce na celý život,“ řekl prý posluchačům, kteří „v tichosti s úžasem sledovali strhující výklad. ... Každý může být králem, pokud se osvobodí od svých strachů, nebo Halelujá, život je prima, zaznělo také z jeho úst,“ píše nadšený autor článku. ■ Lidové noviny (10.8.) připomněly výročí povstání v Treblince (srpen 1943) a zmínily se mj. s úctou o Richardu Glazarovi, jednom z několika vězňů, kteří povstání přežili, a jeho dnes už slavné knize *Treblinka, slovo jak z dětské říkanky*. ■ Média (např. LN, 8.8.) přinesla nekrolog

hovor se scenáristkou a režisérkou Kristínou Vlachovou, která v posledních letech točí dokumenty o zločinech minulého režimu. Donedávna pracovala ve slovenském Ústavu paměti národa. Po smrti jeho ředitele Jána Langoše dostala

kardinála Jeana-Marii Lustigera, „brilantního myslitele a okouzujícího vzdělance“, který stál čtvrt století v čele francouzské katolické církve. Média většinou připomínají, že Lustiger, který se narodil v rodině židovských emigrantů z Polska (matka zemřela v Osvětimi), byl přijímán jako silná morální autorita. ■ Jen některé noviny (např. LN, 25.7.) připomněly dostatečně význam osobnosti a díla dramatika a spisovatele George Taboriho (93), který zemřel koncem července. ■ MfD (25.7.) v portrétu Cécilie Sarkozyové zmiňuje mj., že žena nového francouzského prezidenta má mezi svými předky rumunské Romy a ruské Židy. ■ Děčínský deník (2.8.) připomíná kratičce historii Židů v Úštěku (Auscha) – žili tu podle tradice prý už v r. 1327. ■ Hospodářské noviny (2.8.) zaznamenaly, že zachránce stovek židovských dětí z protektorátu, sira Nicholase Wintona, oficiálně ocenila americká Sněmovna reprezentantů. ■ Mj. o křesťanském antijudaismu hovořil Český rozhlas 6 (28.7.) s Mojzírem Kalusem, předsedou české odbočky „Mezinárodního křesťanského velvyslanectví Jeruzalém“. ■ Pod titulkem „Na Rusko pohlížejme s obavami“ otiskla MfD (8.8.) rozhovor s legendárním americkým znalcem ruských a sovětských dějin, prof. Richardem Pipesem. Na otázku, zda jedním z důvodů, proč je s ním často ve sporu A. Solženicyn, není fakt, že Pipes je Žid, nadto z Polska, odpovídá historik mj.: „Nevím, co se mu honí hlavou. Je to je velmi netolerantní člověk. A netolerance je dost typická pro ruské intelektuály. Kompromis je podle nich nečestný. Je to velmi sovětské a Solženicyn je v mnoha ohledech sovětský člověk.“ ■ Týdeník A2 (25.7.) přinesl roz-

hovor se scenáristkou a režisérkou Kristínou Vlachovou, která v posledních letech točí dokumenty o zločinech minulého režimu. Donedávna pracovala ve slovenském Ústavu paměti národa. Po smrti jeho ředitele Jána Langoše dostala

výpověď: „Správná rada mi řekla, že točím židoviny.“ ■ K Dreyfusově aféře přirovnávala média (např. Radiožurnál, 2.8.) případ německého lékaře kurdského původu Yekty Uzunoglu, který byl po 31 měsících vazby a 14 letech soudů očištěn ze záhadných obvinění. Uzunogluovi udělila Nadace Charty 77 Cenu Františka Kriegl. ■ Brněnský deník (27.7.) z ničeho nic oznámil, že v r. 1454 vypověděl král Ladislav Pohrobek Židy z Brna. (tp)

IZRAEL: Bibi opět na koni

Parlamentní opozice v dnešním Izraeli je slabá. Její symbol, ještě před dvěma lety vládní Likud, má jen 12 poslanců ve 120členném Knesetu. Proti vládě národní jednoty Ehuda Olmerta se pak může prosazovat jen těžko. To známe i ze současné Evropy, například z Německa, kde proti velké koalici socialistů a konzervativců stojí jen slabé strany. Jenže Izrael se liší v podstatném bodě. Ačkoliv opoziční Likud má jen 10 % mandátů mezi zákonodárci, vede v průzkumech popularity a letos by pro něj hlasovala už čtvrtina voličů, zatímco podpora pro Olmertovu Kadimu klesla za rok a půl od voleb na polovinu.

Takže úvodní větu musíme poopravit: izraelská opozice je v parlamentu slabá, ale má silící podporu voličů. O takové situaci se běžně říká, že je zralá na předčasné volby. To vše se nám vybaví, čteme-li v novinách jinak nenápadnou zprávu: v polovině srpna v primárkách Likudu obhájil své náčelnictví Benjamin (Bibi) Netanjahu.

DVA ROKY OD GAZY

Izraelská společnost je skutečně otevřená pro alternativu, pro alternativní politický program. Právě uplynuly dva roky od jednostranného stažení z Gazy a rok od války s Hizballáhem. Obě zmíněné události jsou spjaté s Ehudem Olmertem, respektive s tím, jak Olmert naplňuje odkaz Ariela Šarona, v obou případech Bibi vystupoval coby jasný názorový oponent a následky obou jsou většinou vnímány jako nešťastné, ne-li nebezpečné. Z Gazy se stal malý Bagdád, jak předpovídali skeptici včetně Bibiho, a na ohrožení z jihu Libanonu moc nezměnily ani tam rozmístěné mezinárodní jednotky – ty sice Hizballáh pozorují, ale nevytlačují.

Jak má v takových poměrech postupovat opozice, chce-li uspět? Má se soustředit na zís-

kání co největšího počtu voličů, ber kde ber, prostě na to, aby aritmeticky vyhrála hlasování? Nebo má pracovat na co možná vyhraněném a konkrétním programu alternativy vůči současné vládě? Právě kolem těchto otázek se točila mediální debata

v Izraeli. Ony primárky, ač svým výsledkem vyzněly zcela jasně pro Bibiho, totiž ukázaly názorové tříbení izraelské opozice. Byl to zápas mezi dvěma muži, Benjaminem Netanjahuem a Mošem Feiglinem, i dvěma ideovými proudy pravice.

JAKO TONY BLAIR

Netanjahu připomíná moderní západní lídry, ať už z řad pravice nebi levice (typickou ukázkou je britský Tony Blair). Ideologie sem, ideologie tam, hlavní je vyhrát volby, stát se premiérem a vést většinovou stranu. Feiglin se naproti tomu drží své názorové vyhraněnosti, i když je považován za pravicového extremistu. Jak píše ve svém komentáři deník *The Jerusalem Post*: „Likud vedený Feiglinem by byl zcela jiným uskupením, už ne stranou pravého středu následující odkaz svého ideového zakladatele Ze'eva Žabotinského, ač v některých případech je k Žabotinskému blíže Feiglin než dnešní Likud.“

Podle redakčního komentáře listu *Ha'arec* reprezentuje Feiglin rasistickou a násilnou doktrínu, která už léta rezonuje mezi osadníky a v jejich názorovém prostředí. Problém je prý v tom, že Likud se od ní málo distancoval. V srpnových primárkách Likudu Feiglin sbíral hlasy zejména v osadách, ale vyrovnaný souboj s Bibim svedl i v Jeruzalémě (prohrál 39:58). Ačkoliv celkové vítězství Netanjahua (73 % mezi členy Likudu) neohrozil, pozoruhodný je jeho vzestup: v roce 2003 získal jen 3 % li-

kudníků, o dva roky později 13 % a letos překročil 23 %.

Pro Bibiho je tu problém kvadratury kruhu. Na jedné straně chce jako každý opozičník jít vládě po krku, tvrdě na ni dorážet a na to se mu hodí Feiglinův styl.

Jenže ten zase odrazuje potenciální voliče Likudu z politického středu, které by rád přitáhl pro splnění svého snu o větší nové straně. Takže Feiglinovy argumenty přijdou vhod, ale jejich nositel nikoliv. Výsledek? Netanjahu ho chce vypudit z Likudu buď pomocí kontrolních mechanismů strany, nebo i justiční cestou. „Feiglin je ve straně vetřelcem a osud jeho členství je v rukou soudů,“ řekl po hlasování. Feiglin se brání po svém: pokusí se prý vyštípat z Likudu ty jeho poslance, kteří – v rozporu s programem strany – hlasovali pro stažení z Gazy, jenže na to mu jeho podpora nestačí. Mohlo by se tedy zdát, že dobro zvítězilo nad zlem a očistěný Likud vykročí ke světlým zítřkům. Ale to by bylo velmi předčasné hodnocení.

VYBÍRÁ SE PŘED VOLBAMI

The Jerusalem Post to celé shrnuje následovně. Netanjahu má pravdu v tom, že odmítá Feiglinovu ideologii a drží Likud v politickém středu. Nicméně mediální souboj obou

politiků odvádí pozornost od mnohem zásadnější otázky: Kam Likud s Bibim v čele povede národ?

Jsou prý známy jen útržky Netanjahových plánů, a to převážně v podobě široce pojatých slibů. Například že v průběhu deseti let pozdvihne životní úroveň natolik, že se Izrael zařadí mezi deset nejvyspělejších zemí světa. Podle jeruzalémského deníku Netanjahu nechce riskovat právě proto, že vede průzkumy. Věrohodnost ovšem vyžaduje specifikaci, upřesnění – zvláště od politika známého tím, že volební kampaň vedl v jednom směru a svoji vládu pak v jiném. Netanjahu například říká, že daně a velikost vlády se mají snížit. Proč raději neřekne, které daně a o jaké procento klesnou či o kolik ministrů zestříhl jeho kabinet? Proč neřekne, jak hodlá změnit volební systém a jak snížit korupci? Jako své hlavní téma teď prezentuje vzdělání (jako Tony Blair, můžeme dodat), ale jak zásadně změnit rozpočet na školství?

Seriózní politický lídr má vypracovat a zveřejnit scénář své vlády před volbami, ne až po nich, zdůrazňuje *The Jerusalem Post*. Teprve pak si mohou voliči vybírat mezi různými alternativami, a ne jen podle charakteru kandidátů.

ZBYNĚK PETRÁČEK

Benjamin Netanjahu. Foto archiv.

Moše Feiglin. Foto archiv.

Kalendárium

O JAROSLAVU VRCHLICKÉM, od jehož úmrtí (9. 9. 1912 v Domažlicích) uplyne 95 let, tvrdí česky a německy píšící literární historik Oskar Donath ve své studii Židé a židovství v české literatuře 19. století (Brno 1923), že v jeho žilách „kolovala (jako u Zeyera) krev židovská, a to po dědu z otcovy strany“. Pozdější autoři (např. P. Eisner) to popírají. Ať tak nebo tak, faktem zůstává, že česká literatura nezná autora, který by se v takovém rozsahu a rozmanitosti zabýval židovskými tématy a motivy jako Emil Friída (tak zní vlastní jméno Vrchlického), který svá témata přejímá z Bible, ale také z Talmudu, z židovské historie starší i zcela nové (báseň Kišeněv, ohlas na tamní pogrom), světové i domácí.

Vrchlického nejoblíbenějším židovským motivem je příběh Bludného Žida (na nešťastném konci svého života jako by se začal přibližovat naší představě o fyzické podobě Ahasvera), ale jeho nejznámějším „židovským“ dílem zůstává Bar Kochba, nejobsáhlejší část jeho „epopeje lidstva“. Básnické drama, „kyklopská stavba“ (Karásek ze Lvovic), již autor připravoval čtvrt století, vyšlo poprvé roku 1897, tedy před 110 lety, a autorovi prý přispíval radou jeho přítel, pražský rabín A. Kaminka. K Vrchlického přátelům patřili Židé z různých okruhů: německý pražský básník a lékař Hugo Salus, věrozvěst českožidovské asimilace redaktor Karel Fischer, sionista Filip Lebnhart aj. Židé si Vrchlického velice vážili (patřili také k jeho nejlepším překladatelům), dcera Eva, pozdější herečka Národního divadla, se ve svých vzpomínkách upamatovává, s jakou úctou a radostí otce vítali při návštěvě ve Staronové synagoze. Ještě dnes, kdy Vrchlického dílo dávno není živé, zůstáváme trochu v ustrnutí nad fenoménem, jímž jeho empatie, filiace k židovským tématům a myšlenkám bezesporu je.

Před 90 lety, 15. 9. 1917, se ve Vídni narodil DAVID FLUSSER. Vystudoval filologii na UK v Praze a klasickou filologii spolu s historií v Palestině, kam emigroval a kde se později stal profesorem náboženských dějin na Hebrejské univerzitě. Ve svém vědeckém díle se zaměřil na židovskou historii a myšlení na přelomu občanského letopočtu, studoval okolnosti vzniku křesťanství a judaismus v období druhého chrámu; zde je dodnes považován za předního světového odborníka. Napsal řadu významných odborných studií a spisů, z nichž připomeňme alespoň práci *Ježíš v kontextu dějin* (1958). Zemřel v Jeruza-

lémě 15. 9. 2000. (Více viz např. Rch 12/2000.)

Koncem léta roku 1872, tedy před 135 lety, objevil v tajné zásuvce staré skříně na místní faře jistebnický rodák LEOPOLD KATZ (1854) jedno z nejslavnějších děl české reformace, husitský zpěvník *Jistebnický kancionál*, v němž byl mj. poprvé zaznamenán chorál „Ktož sú Boží bojovníci“. Budoucí student práv si oblíbil české dějiny a vztah k Čechům ho provázel celý život: byl jednou ze zakládajících osobností českožidovského hnutí, prvním předsedou Spolku českých akademiků-židů, podporoval české umění a vědu; velkou sbírku obrazů českých malířů odkázal

Leopold Katz. Foto archiv.

Moderní galerii. Patřil k největším mecenášům u nás, podporoval řadu umělců, jeho velké jmění, které po smrti před více než 80 lety (10. 1. 1927) odkázal České akademii věd a umění, se stalo základem dvou vysoce dotovaných cen. První z nich odměňovala „původní české dílo, přispívající vynikající měrou k vědeckému nebo uměleckému poznání ve svém oboru“ (sto tisíc korun), druhá ve výši 50 tisíc nesla jméno Katzova tragicky zahynuvšího syna Jiřího a byla považována za nejprestižnější ocenění čs. výtvarných umělců (získal ji F. Bílek, D. Jurkovič aj.). Ceny byly vyhlašovány do konce 30. let, po 2. světové válce již nebyly obnoveny; jejich finanční základ se pak rozplynul v neznámu.

Před 70 lety, 2. 9. 1937, zemřel v České Skalici MAX LEDERER, jiná zajímavá postava českožidovského hnutí. S Katzem (a většinou českožidovských „buditelů“ první i druhé generace) měl společné to, že pocházeli z venkovských židovských rodin (narodil se 10. 10. 1875 v Heřmanově Městci). Jinak byl Lederer nepříliš bohatým přednostou stanice v Jaroměřu a zaměřil se spíš na drobnou práci: organizoval kulturní život ve městě, psal do českožidovského tisku, mj. bojovné články proti sionistické myšlence a jejím vyznavačům, ale také prózy; jeho nejlepší opusy si braly témata ze života v židovské obci na malém městě. (tp)

Z NOVÝCH KNIH

Judaica Bohemiae XLII

Autory vědecké ročenky *Judaica Bohemiae XLII* jsou pracovníci Židovského muzea v Praze. Hlavní studie: Daniel Polakovič o středověkých hebrejských nápisech na náhrobních kamenech a v synagogách v Chebu, Alexandr Putík o pražském pobytu rabího Jákoba Emdena (1722), Iveta Cermanová o hebrejském cenzorovi Karlu Fischerovi (1757–1844), Magda Veselská o prodeji předmětů ze sbírek Židovského muzea po 2. světové válce, obzvláště pak svitků Tóry (1963–1964).

(Vydalo anglicky Židovské muzeum v Praze r. 2007. Uspořádal A. Putík. 241 stran, černobílé obrazové přílohy. Cena 591 Kč.)

Isa Engelmannová

Židé v Liberci, k dějinám židovského obyvatelstva města pod Ještědem

Autorka (žije v Itálii) přináší ve 20 kapitolách přehled historie libereckých Židů, zaznamenává jména a působnost továrníků, obchodníků, lékařů apod., jejich kulturní a společenský život, práci ŽNO atd. Uvádí také seznamy Židů deportovaných do koncentračních táborů i to, co se stalo s jejich majetkem po roce 1938 a 1948.

(Vydal Kruh autorů *Liberecka*, z němčiny přeložil L. Příhoda. 260 str., přes 70 ilustrací.)

Ludevít Végh

Slunce a mraky 20. století

Dvacet povídek, úvah, esejů a záznamů zážitků je volnou reflexí osudu košického rodáka, jemuž nacismus a sovětský gulag zlikvidovaly rodinu. On sám přežil a jako vždy tu zůstává traumatizující otázka: proč se jeden vrátil a druhý zahynul?

(Vydal Spolek akademiků Židů, Praha 2007, 130 str., dop. cena 156 Kč.)

Židovská menšina za druhé republiky

Sborník (ed. M. Pojar, B. Soukupová a M. Zahradníková) si všímá různých aspektů života Židů v období mezi Mnichovem a 15. březnem 1939. Např. B. Soukupová se zabývá postoji asimilovaných Židů k projevům antisemitismu, speciální podoby antisemitských útoků v katolickém prostředí si všímá J. Šebek, M. Frank se věnuje problému židovských uprchlíků, Peter Salner a Valerián Bystřický rozebírají situaci na Slovensku, Yeschajahu Jelinek situaci Židů na Podkarpatské Rusi apod.

(Sborník vydalo ŽM v Praze r. 2007, 192 str., cena 140 Kč.) (tp)

ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE

(Společenský sál, Maiselova 18)

■ V září se koná další z *Podvečerů Yvonne Přenosilové*. Uskuteční se v pondělí **24. září v 15.00** a hostem bude herečka **Jaroslava Obermaierová**.

■ Na podzim také začíná další cyklus oblíbených diskusních odpolední *Káva o čtvrté*. V úterý **25. 9. od 15.00** přijde na obec expert v oboru komunikace a etikety, muž který působil téměř jedenáct let na Pražském hradě jako mluvčí prezidenta Václava Havla: **Ladislav Špaček**. Připravil a moderuje Honza Neubauer jan@neub.biz. Občerstvení, vstup volný. (Oba pořady se konají za finanční podpory Magistrátu hl. města Prahy.)

■ Dne **1. října v 16.00** se uskuteční setkání se **Zuzkou Lonskou-Langerovou** při příležitosti vydání knihy vzpomínek její matky **Zo Langerové Viedy v Bratislave**. Moderuje Petr Brod, na klavír hraje Daniel Klanger.

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ CENTRUM ŽM V PRAZE

(Maiselova 15, 3. patro)

■ **10. 9.** v 16.00: *Umění stát vzpřímeně! The Art of Remaining Upright* – vernisáž výstavy barevných koláží (kopie dokumentů, fotografie) a olejů výtvarnice Jany Zimmer (USA), v nichž zpracovává příběh svých českých rodičů prožité během 2. světové války. Občerstvení. Výstava trvá do 15. října.

■ **10. 9.:** Duo Viva: *Hudba východní Evropy* – klezmer a lidová hudba z Ukrajiny, Ruska, Maďarska a Rumunska. Viktor Ehlscheidt – akordeon, Václav Eichler – klavír, saxofon, tarogato. Vstupné 60 Kč.

■ **11. 9.:** *Divadlo v Terezíně, část I:* Původní české divadelní texty na jevišti. První ze dvou besed s americkou badatelkou Lisou Peschel, v níž s herci-kolegy uvádí ukázky z několika českých textů: kabaret, rozhlasová hra, loutková hra, revue, historické drama. Vstupné 20 Kč.

■ **17. 9.:** *Paul Spiegel: Kdo jsou Židé?* Nedávno zesnulý předseda Ústřední rady Židů v Německu píše o židovské historii, zvycích, kultuře a náboženství. Populární kniha, která vyšla v Německu ve čtyřech vydáních, je nyní k dispozici v českém překladu. Publikaci spolu s jejími překladateli Evou a Pavlem Dobšíkovými uvádí sociolog Fedor Gál. Vstupné 20 Kč.

■ **18. 9.:** *Divadlo v Terezíně, část II:* Původní německé divadelní texty (v českém překladu) na jevišti. Druhá beseda s Lisou Peschel, v níž uvádí ukázky nových českých překladů několika německých textů: Purim Spiel, kabaretní skeč, písně z operety Ghettomädel, loutková hra, veršované drama. Vstupné 20 Kč.

■ **20. 9.:** *Maimonidových Třináct článků víry*. Cyklus přednášek vrchního zemského a pražského rabína Karola Efraima Sidona. Článek první: „V naprosté věrnosti věřím...“ Vstupné 20 Kč.

KULTURNÍ POŘADY

Stoletá synagoga v Děčíně. Foto Jiří Daniček.

■ **24. 9.:** *Situace na Blízkém východě po horkém létě*. Petr Brod moderuje debatu na aktuální téma. Diskutují: Jana Hybášková (arabistka, poslankyně Evropského parlamentu), Miloš Pojar (předseda ITF, bývalý velvyslanec v Izraeli), Jan Fingerland (komentátor Čro 6), Zbyněk Petráček (komentátor Lidových novin). Vstupné 20 Kč.

■ **25. 9.:** *Ženy v Bibli, ženy dnes. Díl VII.* – Cizinky: Kozbi, Rachab, Rut. Hrdinky Tanachu v podání tradičních rabínských komentátorů a současných feministických komentátorek. Cyklus přednášek hebraistky Mgr. Terezie Dubinové. Vstupné 20 Kč.

■ Program pro děti a jejich rodiče se koná **16. 9. od 14.00**. Jmenuje se *Arje jde do školy* a zkusíte si v něm, jaké to je psát husím brkem hebrejská písmenka. Prohlídka: Klausova synagoga. Jednotné vstupné 40 Kč.

■ Není-li uvedeno jinak, začínají programy v 18 hodin.

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ CENTRUM ŽM V BRNĚ

(tř. Kpt. Jaroše 3, 602 00 Brno)

■ **2. 9.** od 13 do 16.00: *Den otevřených dveří* – k Evropským dnům židovské kultury. Seznámení s naší činností a ochutnávka židovských pokrmů.

■ **16. 9.** v 15.00: *Maccabi odpoledne* – pro děti různé sportovní disciplíny, pro dospělé možnost dozvědět se něco od předválečných i současných členů brněnského sportovního klubu Maccabi.

■ **18. 9.** v 17.00: *Židovka aneb Žonglování se životem* – divadelní představení Divadla Kufr.

■ **20. 9.** v 19.00: *Roš hašana a Jom kipur* – přednáška o významných židovských svátcích, přednáší Šlomo Kučera.

■ **25. 9.** v 19.00: *Leo Perutz: Noc pod Kamenným mostem* (1997) – zahajovací ve-

čer nového poslechového cyklu *Židovská Praha* v rozhlasové dramatické tvorbě.

V září je v sále možné zhlédnout výstavu nazvanou **Historie židovského sportu v Československé republice**.

STO LET DĚČÍNSKÉ SYNAGOGY

■ U příležitosti oslav stého výročí postavení děčínské synagogy se od září do konce roku 2007 uskuteční v synagoze řada kulturních akcí. V září bude zahájen *Festival židovské hudby*, a sice **18. 9.** v **19.00** koncertem Věry Nerušilové, houslisty Alexandra Shonerta a klavíristky N. Shonertové. Vstupné 50 Kč. Bližší informace o představeních získáte na www.zidovska-obecdecin.wz.cz. Vstupenky lze objednat předem na tel. číslo 412 531 095 nebo přímo v synagoze.

KONCERT V KOLÍNĚ

■ Na paměť židovských občanů, kteří byli zavražděni v době šoa, se v kolínské synagoze konají od roku 2000 vzpomínkové koncerty. Jejich iniciátorkou je zdejší rodačka, paní Iška Lichterová, roz. Roudnická. Letošní koncert se uskuteční dne **9. září od 16.00**. Na programu jsou skladby J. D. Zelenky a G. F. Händela; účinkují S. A. Mašínová, J. Vobořil a P. Hernych, D. Dimitrov, R. Petrov, orchestr Atlantis s dirigentem V. Podrazilem. Koncert se koná v předvečer pietního aktu k uctění památky V. Morávka, J. Mašina a J. Balabána, členů protifašistické odbojové skupiny Tři králové. (Není bez zajímavosti, že účinkující sólistka Sandra Anna Mašínová je Mašínova vnučka.)

Téhož dne bude v synagoze zahájena výstava *Anna Franková – odkaz pro současnost*.

T. G. M. NA SLOUPECH

■ Sedmdesáté výročí úmrtí Tomáše G. Masaryka připomene v hlavním městě pouliční „sloupová“ galerie s kolážovými vzhledy do života a díla významného vědce a politika (jeden ze sloupů bude věnován Masarykově statečnému postoji za „hilsneriády“). Originální výstava autorů Z. a E. Brikciusových a J. Slomka, na niž poskytlo grant Hlavní město Praha, proběhne ve dnech **3. – 13. září** na trase: roh ulic Havlíčkova a Na Florenci; Na Poříčí u kostela sv. Josefa, Ovocný trh naproti domu U Černé Matky Boží; náměstí Jana Palacha; Křižovnická ulice.

VÝSTAVA KAMILY ŽENATÉ

■ Pod názvem *Nauč se stát na jedné noze* je v pražské Galerii Mánes (horní sál) do konce září přístupna výstava obrazů a videoartu Kamily Ženaté.

MORAVSKÉ SYNAGOGY

■ Do **16. 9.** je v prostorách synagogy v Dolních Kounicích přístupná výstava *Moravské synagogy*. Výstava je otevřena o víkendech od 10 do 17 hodin.

ČUŽM BRIGÁDA V ČESKÉM KRUMLOVĚ

■ Začátkem července proběhla v Českém Krumlově brigáda, na kterou se sjely přes tři desítky mladých lidí z ČR, Slovenska, Izraele, USA, Ruska a Německa. S rabínem Masorti Olami R. Hoffbergem přijela rodina Einhornova z Bostonu, měli jsme i návštěvu z WIZO. Prohlédli jsme si město, vyčistili tamní židovský hřbitov, a hlavně po celodenní práci přivedli zpět k životu českokrumlovskou synagogu. Společně jsme zde oslavili šábes a v sobotu se stali svědky nevšední události. Při první bohoslužbě po 70 letech zde nejmladší z Einhornů složil zkoušku dospělosti, když poprvé při svém bar micva předčítal z Tóry. Poděkování za pomoc při organizaci patří rabimu Hoffbergovi, ŽO Brno, Českokrumlovskému rozvojovému fondu, Egon Schiele Art Centru, hotelu Růže a všem ochotným občanům Českého Krumlova! *pm*

NEZAPOMENUTELNÝ ZÁŽITEK

■ Toto heslo bylo ústředním mottom evropských makabijských her, pořádaných 4. až 12. července 2007 v Římě, městě s druhou nejstarší židovskou obcí na světě. Na římských – již dvanáctých – hrách se soutěžilo v 16 sportech, akce se účastnilo 38 zemí a počet sportovců přesáhl dva tisíce.

Reprezentační tým českých makabijců Hakoach přijel hájit naše barvy v malém, ale srdnatém kolektivu. Futsalové družstvo tvořilo 7 hodně mladých hráčů (výjimkou byl Petr Wilhelm), stolní tenis reprezentoval nestor karlovarských makabijců Pavel Rubín, ve squashi jsme měli Michala Nerada a v tenise Evu Hrudovou. Výsledky byly s ohledem na velikost naší skupiny více než překvapivé, Pavlovo vynikající vystoupení v ping-pongu jednotlivců i družstev, 9. místo futsalistů ve velmi silné konkurenci, Michalovo 4. místo ve squashovém turnaji družstev (společně s hráči Ruska) jsou nesporným úspěchem, ale nejvýznamnější kapitolou je naše Eva, která dokázala vybojovat neuvěřitelnou zlatou medaili!

Týden strávený ve věčném městě v přátelském prostředí, krásné atmosféře nově vzniklých přátelství a kontaktů s lidmi stejného vyznání, to vše si přivážíme a to vše v nás navždy zůstane jako vzpomínka a nezapomenutelný zážitek.

Michal Nerad, Daniel Braun

SŽOV

■ Plenární schůze Sdružení židovských vojáků a odbojářů proběhne 20. září v 10.00 ve 3. patře radnice ŽOP v Maiselově 18.

Hlavním tématem bude referát o významu a ocenění hrdinského činu A. Wetzlera a R. Vrby, doplněný promítáním. Očekáváme diskusi o uchovávání památky padlých židovských bojovníků v Izraeli, ke které je přizván renomovaný host. Blahopřejeme také našim jubilantům a ochutnáme dobré občerstvení. S radostí mezi sebou uvítáme členy našich rodin a příznivce! Výbor SŽOV se seje 11. 9. v 10.30 v klubu Gešer.

VÝZVY, ZPRÁVY

INZERCE

Upozorňujeme na možnost zúčastnit se veřejné demonstrace proti islámskému terorismu, která se koná 11. 9. v 17.30 na Jungmannově náměstí v Praze.

E. Benešová, předsedkyně

DENNÍ CENTRUM SENIORŮ

■ Každý den máme pravidelné aktivity, podrobněji: www.dcs-zop.wz.cz. Milí přátelé seniorského věku, přijďte, budete vítáni! Zvláštní nabídka: čtvrtek 6. 9. od 9.00 – výlet se zájemci do Zbiroha; úterý 11. 9. od 10.30 – taneční terapie s Mgr. P. Veletou; středa 19. 9. od 14.00 – mozkový jogging s Dianou, tel.: 226 235 100-102, 724 093 830, e-mail: d.centrum@kehilaprag.cz.

WIZO

■ Zářijová schůze se koná dne 25. 9. v 15.00 v jídelně ŽOP, Maiselova 18, Praha 1. *zv*

VÝZVY

■ Hledáme ženu, která emigrovala v roce 1968 nebo po něm do Izraele a v posledních letech se vrátila nebo vrací do Čech. Rádi bychom s ní natočili rozhovor a její životní příběh zařadili do připravované publikace ze série *Paměť žen* (nakl. LN a GS). Kontakt: pavla.frydlova@genderstudies.cz.

■ Hledám příbuzné Viléma Eisnera (1865 – 1922) a jeho syna Oty Eisnera. Ilona Wiss-Fejer, Miami, USA. Jakékoliv informace prosím na tel. číslo 226 235 051.

ERRATA

■ V Rch 8/2007 se v ukázce z přednášky profesora Jehudy Bauera *Problémy současného antisemitismu* (str. 17) objevila chyba, za niž se redakce čtenářům omlouvá: islámští bojovníci zabrali Svatou zemi samozřejmě v 7., nikoli v 17. století. *red*

Cestovní agentura
Precious Legacy Tours, s. r. o.,
shání průvodce se vztahem
k židovské kultuře.

Naši anglicky mluvící klienti
vyhledávají především trasy
po Praze, pražském Židovském Městě
a Terezíně.

Upřednostníme průvodce s praxí,
ale i začátečníky,
kterým v případě zájmu
nabídne proškolení.
Prosíme zájemce, aby nás kontaktovali
osobně na adrese Kaprova 13, Praha 1,
nebo pomocí SMS na telefonním
čísle 724 315 831.

ŽO BRATISLAVA

Srdečně blahoželáme našim jubilantům, kteří v **septembri** oslaví: paní Viola Alexandrová, nar. 15.9. – 94 roků; paní Dagmar Dvorská, nar. 11.9. – 76 roků; pán Ing. Peter Gerö, nar. 30.9. – 65 roků; paní PhMr. Katerína Gronská, nar. 18.9. – 92 roků; pán Peter Havaš, nar. 11.9. – 72 roků; paní Mária Kleinová, nar. 14.9. – 82 roků; paní Helena Kurzová, nar. 13.9. – 93 roků; paní Magda Lazarová, nar. 29.9. – 82 roků; pán Ivan Mahler, nar. 16.9. – 78 roků; paní Mária Országhová, nar. 21.9. – 73 roků; pán Vladimír Sith, nar. 22.9. – 55 roků; paní MUDr. Daniela Stantizová, nar. 26.9. – 60 roků; pán Nathan Karol Steiner, nar. 3.9. – 74 roků; paní Edita Sternová, nar. 15.9. – 86 roků; paní Viera Šurdová, nar. 28.9. – 60 roků; paní Daniela Valášková, nar. 12.9. – 55 roků; pán Dr. Jozef Weiss, nar. 1.9. – 74 roků; paní Dr. Mária Weisssová, nar. 18.9. – 74 roků a paní Renné Žiaková, nar. 4.9. – 79 roků. *Ad mea veesrim šana!*

Se zármutkom oznamujeme, že naše rady opustili pán Jozef Lederer vo veku 84 roků a paní Blanka Schönhauserová vo veku 95 roků.

ŽO BRNO

ŽO s omluvou za zpoždění blahopřeje svým **srpnovým** jubilantům: panu Jindřichu Feinbergovi, nar. 28.8. – 84 let; panu Peteru Fischerovi, nar. 29.8. – 61 let; paní Ivaně Nepalové, nar. 6.8. – 32 let; paní Ruth Pekové, nar. 21.8. – 93 let; paní Zuzaně Prudilové, nar. 17.8. – 52 let; panu Františku Redlichovi, nar. 9.8. – 75 let a paní Evě Solařové, nar. 18.8. – 72 let. *Ad mea veesrim šana!*

V **září** oslavují tito naši členové: pan Petr Fiša, nar. 15.9. – 52 let; pan Arnošt Goldflam, nar. 22.9. – 61 let; paní Judita Klauberová, nar. 27.9. – 86 let; pan David Kšica, nar. 13.9. – 32 let; pan Juraj Lissauer, nar. 1.9. – 78 let; paní Helena Nedbalová, nar. 23.9. – 82 let; paní Hana Němečková, nar. 30.9. – 25 let; paní Eva Neufeldová, nar. 28.9. – 74 let; paní Eva Pěničková, nar. 8.9. – 75 let; paní Ruth Rossi, nar. 19.9. – 81 let; paní Gizela Straková, nar. 12.9. – 80 let a paní Růžena Svobodová, nar. 13.9. – 59 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO DĚČÍN

V **září** oslavují narozeniny tito naši členové: paní Božena Jelínková, nar. 28.9. – 49 let; Ivana Kovtunová, nar. 9.9. – 10 let; paní Janet Narodetsky, nar. 10.9. – 48 let; paní Zlata Palkovičová, nar. 9.9. – 23 let; paní ing. Karolína Ptáčková, nar. 25.9. – 34 let; pan Viktor Sanovec, nar. 9.9. – 64

let; paní JUDr. Marie Siritková, nar. 8.9. – 60 let; pan Karel Šetelík, nar. 12.9. – 54 let; pan Václav Tůma, nar. 12.9. – 62 let a paní Susan Wolkowicz, nar. 2.9. – 64 let. *Ad mea veesrim šana!*

Sociální služby ŽO v Děčíně

ŽO Děčín po úspěšné registraci pokračuje v sociální péči o své seniory. Nabízí základní sociální poradenství a sociálně aktivizační služby pro seniory a osoby se zdravotním postižením. Kromě oblíbené arteterapie, návštěv solné jeskyně a masáží čilí senioři rádi využívají nabídek na výlety pořádané obcí.

ŽOD ráda pomůže dalším osobám, o kterých nevíme a které by mohly mít o naši pomoc zájem. Noví zájemci nás mohou kontaktovat na adrese Žižkova 4, Děčín 4, 405 02, e-mail: zidovska.obec.decín@volny.cz nebo na tel.: 412 531 095.

Sociální pracovnice Věra Novotná

ŽO KARLOVY VARY

Blahopřejeme paní Ildikó Lörintzy, která dne 26. září oslaví 37. narozeniny. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO KOŠICE

V **septembri** oslavují svoje jubileá títo naši členovia: pani Ida Lacková, nar. 14.9. – 90 rokov; pán Štefan Gömöri, nar. 5.9. – 87 rokov; pani Margita Bayernová, nar. 7.9. – 85 rokov; pani Judita Grünbergerová, nar. 15.9. – 85 rokov; pani Hermína Salzerová, nar. 22.9. – 85 rokov; pán Zoltán Langer, nar. 29.9. – 84 rokov; pani Valérie Forbátová, nar. 12.9. – 83 rokov; pani Alžbeta Starková, nar. 14.9. – 83 rokov; pani Barbara Klimová, nar. 26.9. – 82 rokov; pani Klára Friedová, nar. 4.9. – 81 rokov; pani Berta Grossová, nar. 16.9. – 80 rokov; pán F. Csaba Kende, nar. 7.9. – 74 rokov a pani Eva Breinerová, nar. 21.9. – 70 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO LIBEREC

V **září** oslavují narozeniny títo naši členové: slečna Jitka Špačková, nar. 1.9. – 19 let; paní Růžena Sotonová, nar. 14.9. – 84 let; pan Pavel Gerö, nar. 16.9. – 34 let a paní Eva Gärtnerová, nar. 23.9. – 70 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO OLOMOUC

V **září** oslaví narozeniny títo členové: paní Eva Franklová, nar. 5.9. – 60 let; pan Tomáš Fürst, nar. 23.9. – 71 let; pan David Ritter, nar. 15.9. – 14 let; pan Matyáš Ritter, nar. 15.9. – 14 let; paní Eva Skládalová, nar. 14.9. – 60 let a pan Petr Beck nar. 1.9. – 80 let. *Ad mea veesrim šana!*

ZPRÁVY Z OBCÍ

ŽO OSTRAVA

V **září** oslavují: paní Pavla Buchlová, nar. 15.9. – 83 let; paní PhDr. Judita Freundlichová, nar. 16.9. – 70 let; pan Petr Grünberger, nar. 11.9. – 32 let; paní Mgr. Miroslava Janíková, nar. 17.9. – 61 let; paní Jana Konečná, nar. 19.9. – 89 let; pan Michal Kubíček, nar. 23.9. – 33 let; pan MUDr. Jaroslav Meisels, nar. 27.9. – 59 let; paní Helena Presserová, nar. 30.9. – 91 let; paní Věra Rolková, nar. 13.9. – 69 let; paní dr. Eva Saunders, nar. 10.9. – 49 let; paní Olga Urbanová, nar. 15.9. – 37 let; paní Věra Vaňková, nar. 23.9. – 80 let a pan Radim Voznica, nar. 13.9. – 25 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PLZEŇ

V **září** oslaví narozeniny títo naši členové: pan Jiří Löwy, nar. 23.9. – 50 let; pan Jan Fialka, nar. 12.9. – 75 let; pan Arnošt Bergmann, nar. 20.9. – 51 let; paní Lili Bergmannová, nar. 24.9. – 82 let a paní Eva Vojtěchová, nar. 28.9. – 48 let. Všem oslavenčům přejeme hodně zdraví, štěstí a osobní pohody. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PRAHA

V **září** oslavují títo naši členové: paní Františka Adamová, nar. 9.9. – 82 let; pan Andrej Fábry, nar. 17.9. – 88 let; paní Alžběta Hauserová, nar. 22.9. – 89 let; paní Regina Hejnová, nar. 18.9. – 83 let; pan Ondřej Herškovič, nar. 27.9. – 90 let; paní Irena Hnízdilová, nar. 17.9. – 81 let; paní Johanna Hušková, nar. 4.9. – 81 let; paní Eva Kleinová, nar. 6.9. – 84 let; paní Helena Krouská, nar. 12.9. – 86 let; paní Gertuda Löwyová, nar. 13.9. – 95 let; paní Marie Majerová, nar. 29.9. – 84 let; paní Helena Nolová, nar. 30.9. – 84 let; pan Ladislav Palkovič, nar. 14.9. – 88 let; pan Josef Salus, nar. 1.9. – 84 let; paní Herta Severová, nar. 3.9. – 93 let; pan Milouš Stodola, nar. 30.9. – 86 let; paní Viera Šlesingerová, nar. 5.9. – 83 let; pan Leo Tauber, nar. 14.9. – 87 let; paní Hana Trávová, nar. 10.9. – 82 let a paní Hana Eva Mlej-

ková, nar. 8.9. – 75 let. *Ad mea veesrim šana!*

Úmrtí

Dne 19. 7. zemřel pan ing. Robert Bartek ve věku 86 let.

Dne 18. 7. zemřela paní Anna Meislová ve věku 92 let.

Dne 27. 7. zemřel ve věku 92 let pan Ota Brück. Pohřeb se konal v Trutnově.

ŽNK PREŠOV

V mesiaci **september** budú oslavovať svoje narodeniny títo naši členovia: pani Aurelia Bleichová, nar. 4.9. – 94 rokov; pani Judita Gregušová, nar. 4.9. – 79 rokov a pán Ing. Imrich Šiovič, nar. 2.9. – 78 rokov. Oslavencom srdečne gratulujeme. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO TEPLICE

V **srpnu** oslavili: pan Tomáš Pulc, nar. 20.8. – 38 let; pan Michal Lebovič, nar. 13.8. – 44 let a slečna Renata Becková, nar. 25.8. – 29 let. *Ad mea veesrim šana* přeje Židovská obec Teplice.

V **září** oslavují: pan ing. Tibor Farkaš, nar. 25.9. – 86 let; pan Miloš Lichtenstein, nar. 6.9. – 26 let; slečna Sonja Lichtensteinová, nar. 18.9. – 61 let; slečna Tereza Nová, nar. 26.9. – 22 let; pan Jiří Goebelt, nar. 13.9. – 80 let; pan Oldřich Látal, nar. 9.9. – 47 let; pan Vít Lichtenstein, nar. 7.9. – 22 let; slečna Markéta Lichtensteinová, nar. 10.9. – 25 let; Samuel Látal, nar. 9.9. – 8 let; pan Dominik Látal, nar. 17.9. – 14 let; paní Faerman Shindly, nar. 20.9. – 76 let; Ester Burgerová, nar. 14.9. – 3 roky a slečna Gabriela Becková, nar. 1.9. – 32 let. *Ad mea veesrim šana* přeje celá teplická obec.

S lítostí oznamujeme, že dne 13. 7. zemřela paní Erna Soudková ve věku 81 let.

Dne 20. 7. zemřel ve věku 81 let pan Emanuel Bakanowicki.

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **září** oslaví narozeniny naši členové: paní MUDr. Antonie Chuchutová a pan David Markovič. Do dalších let jim přejeme hodně zdraví a osobní pohody.

S lítostí oznamujeme, že ve věku 87 let zemřela dlouholetá členka naší obce paní Kateřina Krnová. Moc vzpomínáme.

ŽNO VRBOVÉ

Dňa 20. septembra 2007 sa dožíva pán Róbert Just z Vrbového životného jubilea 60 rokov. Do ďalšieho života mu želajú veľa šťastia a dobrého zdravia manželka Eva, dcéra Adelaida s rodinou a syn Erik. *Ad mea veesrim šana!*

BOJKOTUJTE I NÁS!

Zatímco zástupci Britského národního svazu novinářů se rozhodli odvolat plánovaný bojkot izraelských výrobků, jiné organizace na protestu proti izraelské politice vůči Palestincům trvají. Patří mezi ně především odborový svaz sdružující akademiky, učitele, badatele a další odborníky působící na britských vysokých školách British University and College Union (UCU), který stále trvá na bojkotu izraelských univerzit.

Proti bojkotu izraelských akademiků se nyní postavili prezidentí amerických vysokých škol v čele s Columbijskou univerzitou v New Yorku. V inzerátu uveřejněném 8. srpna v deníku *New York Times* a nazvaném „Bojkotujete izraelské univerzity? Bojkotujte i nás!“ se mj. říká, že bojkot je „zcela v rozporu se základními hodnotami akademie“ a „ohrožuje každou univerzitu, která usiluje o vědecké a kulturní výměny“. Prohlášení sepsal prezident Columbijské univerzity Lee C. Bollinger, který vyzývá britský svaz, aby – pokud hodlá v bojkotu izraelských univerzit pokračovat – přidal na svůj index i jeho školu. K tomuto prohlášení se přidalo dalších 285 prezidentů univerzit z celých Spojených států, včetně těch nejprestižnějších, jako jsou Princeton, Pensylvánská či Cornellova univerzita.

SIROTČINEC VE RWANDĚ

V srpnu se ve rwandské vesnici Rwamagana konalo shromáždění na oslavu zahájení projektu výstavby sirotčince *Agahozo Shalom Youth Village*, který vznikl díky iniciativě jihoafrické advokátky Anny Heymanové. Ta se pro pomoc rozhodla ve chvíli, kdy se dozvěděla, že po genocidě z roku 1994 žije patnáct procent rwandských dětí bez rodičů. Oslovila americký JOINT, izraelské instituce a jednotlivce, včetně těch, kdo pocházejí z Etiopie. Sirotčinec pro 500 dětí má být otevřen v roce 2009 a má poskytnout domov a vzdělání i sirotkům trpícím nemocí AIDS.

RUMUNSKÝ VOJÁK MEZI SPRAVEDLIVÝMI

Jeruzalémský Jad vašem v srpnu udělil posmrtně ocenění Spravedlivý mezi národy rumunskému vojákovu Theodoru Criveanuovi. Titul přijal jeho syn Willie. Criveanu sloužil za druhé světové války jako záložní důstojník v Černovicích, kde bylo zřízeno ghetto pro 20 000 Židů odsouzených k deportacím do vyhlazovacích táborů. Jeho úkolem bylo předávat úřadům seznamy Židů nezbytných pro práci v ghettu, a tudíž chráněných před transportem. Criveanu vydával takových osvědčení více, než měl povoleno, čímž riskoval život.

ZPRÁVY ZE SVĚTA

לשנה טובה תכתבו
תשנ"ח/ח 5768

REDAKCE ROŠ CHODEŠ PŘEJE
VŠEM ČTENÁŘŮM
ŠTĚSTNÝ A ÚSPĚŠNÝ ROK.

Navíc dával doklad o „nezbytnosti“ i lidem, kteří pracovat nemohli.

ZEMŘEL RAUL HILBERG

Ve věku 81 let zemřel v USA Raul Hilberg, historik holocaustu. Narodil se roku 1926 ve vídeňské židovské rodině; s rodiči utekl před nacisty roku 1938, žil krátce na Kubě, poté v USA. Ke konci války bojoval v Evropě jako voják americké armády. Jeho nejznámější prací je *Likvidace evropských Židů*, více než 1000stránková práce, v níž se jako první historik systematicky zabýval administrativní a organizační mašinerií nacistického „konečného řešení židovské otázky“. Česky vyšla jeho kniha *Pachatelé, oběti a diváci. Židovská katastrofa 1939–1945* (Argo 2002).

STAROSTA, RABÍN A KNĚZ

V polském městě Czestochowa byl na počátku srpna vážně zhanoben židovský hřbitov, jeden z nejpůsobivějších a největších v zemi. Vandalové popsali na sto ná-

hrobních kamenů antisemitskými nápisy. Místní úřady na čin zareagovaly velmi rychle: starosta města Tadeusz Wrona vyzval občany, aby šli společně kameny očistit, a sám se pustil do práce spolu s vrchním polským rabínem Michaellem Schudrichem a místním knězem.

Před druhou světovou válkou žilo v Czestochowě přes 28 000 Židů, šoa přežilo 5000, nyní jich tu je sto.

ZEMŘEL SHERWIN WINE

V červenci zahynul při autohavárii v Ma-roku rabín Sherwin Wine, zakladatel sekulárního židovského hnutí, tzv. humanistického judaismu. Bylo mu 79 let. Jeho hnutí se hlásí k židovské historii a kultuře a všeobecně humánním hodnotám, aniž by se přitom zabývalo vírou v Boha. Wine vyrostl v tradiční židovské rodině a stal se reformním rabínem. Časem však zjistil, že vlastně nevěří v Boha, a založil zmíněné hnutí. Roku 1963 vznikla první humanistická synagoga (v Michiganu) a roku 1969 Společnost pro humanistický judaismus. V USA nyní existuje asi 30 kongregací, své přívržence má hnutí i v Izraeli.

KAŠTAN ANNE FRANKOVÉ

Amsterodamští radní se prou s místní veřejností, zahraničními turisty i organizací zabývající se ochranou stromů. Proč? Nařídili porazit obrovský kaštan stojící na zahradě před domem, v němž se skrývala Anne Franková. Děvče se na strom často dívalo, psalo o něm i ve svém deníku, představoval pro ni jeden z mála obrazů normálního života, jež mohla z úkrytu pozorovat. 27letý strom je asi 150 let starý a pro okolí údajně představuje nebezpečí. V současné době se čeká na rozhodnutí zvláštní komise, jestli zde strom může zůstat, či má být poražen. *am*

חַנּוּךְ יְרוּחוּ חַדָּשׁ
ROŠ CHODEŠ

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, Telefon / fax 242 487 330, e-mail: sefer@volny.cz Redakce: Jiří Daniček, Alice Marxová, Tomáš Pěkný (šéfredaktor). Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribucí pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Mediaservis s.r.o., Zákaznické centrum Moravské nám. 12D, 659 51 Brno, tel.: 541 233 232; fax: 541 616 160, e-mail: zakaznickecentrum@mediaservis.cz, reklamace: 800 800 890. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s.r.o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20.30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 31. 8. 2007. **Cena 15 Kč**